

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ,
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

Μετάφραση από τα αγγλικά στα ελληνικά του
αποσπάσματος *“Translating culture in an age of political violence-Ethics
and translation-Translation, globalization and political violence”* από το
βιβλίο *Globalization, Political Violence and Translation*, επιμέλεια,
Esperanza Bielsa και Christopher W. Hughes

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: ΚΟΥΡΔΗ ΜΑΡΙΑ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: Ξ2012031

ΕΞΑΜΗΝΟ:12ο

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: 1) ΚΕΛΑΝΔΡΙΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ, 2)

ΠΑΡΙΑΝΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

Κέρκυρα, 23 Σεπτεμβρίου 2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	3
ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑ.....	5
ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΚΕΙΜΕΝΟ.....	25
ΣΧΟΛΙΑ.....	41
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	50

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία αποτελεί το επιστέγασμα των μεταφραστικών μου σπουδών στο Τμήμα Μετάφρασης του Ιονίου Πανεπιστημίου. Στο εγχείρημα αυτό βρήκαν εφαρμογή οι γνώσεις που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια της φοίτησης μου στο εν λόγω τμήμα, υπό την καθοδήγηση των διδασκόντων, τόσο όσον αφορά στις μεθόδους, τις τεχνικές και τα «μυστικά» της μεταφραστικής διαδικασίας, όσο και στη μεθοδολογία της έρευνας και στο θεωρητικό υπόβαθρο που αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την αντιμετώπιση εξειδικευμένων κειμένων: τεχνικής, οικονομικής, πολιτικής, λογοτεχνικής φύσεως.

Πιο συγκεκριμένα το κείμενο που μετέφρασα αποτελεί απόσπασμα του βιβλίου *Globalization, Political Violence and Translation*. Πρόκειται για απόσπασμα από το Part III Translating Terror και κεφάλαιο 8 Translation, Ethics and Ideology in a Violent Globalizing World. Συγγραφέας του κεφαλαίου αυτού είναι η Maria Tymoczko, η οποία είναι καθηγήτρια συγκριτικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο του Άμχερστ στη Μασαχουσέτη. Το κομμάτι που μετάφρασα πραγματεύεται την μετάφραση του πολιτισμού στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και πολιτικής βίας, το ρόλο που διαδραματίζει η δεοντολογία στη μεταφραστική διαδικασία, καθώς και τη σχέση της μετάφρασης, της παγκοσμιοποίησης και της πολιτικής βίας.

Είναι γεγονός πώς από την πρώτη στιγμή που κοίταξα τα περιεχόμενα του βιβλίου αυτού, μου τράβηξε ιδιαίτερα την προσοχή το συγκεκριμένο απόσπασμα διότι μου φάνηκαν πολύ ενδιαφέροντα αλλά και επίκαιρα τα θέματα που εξετάζει γύρω από τη μετάφραση του πολιτισμού στα πλαίσια ενός παγκοσμιοποιημένου κόσμου και πολιτικής βίας και το ρόλο που έρχεται να διαδραματίσει η δεοντολογία μέσα σε όλα αυτά. Η άποψη της συγγραφέως έρχεται να ανατρέψει την πορεία που διδασκόμαστε να ακολουθούμε στα πανεπιστήμια αναφορικά με την προσέγγιση και τη μετάφραση ενός κειμένου. Με λίγα λόγια θέτει στον αναγνώστη το εξής δίλημμα: να μεταφράζουμε ακριβώς ό,τι γράφεται στο κείμενο πηγή ικανοποιώντας τις απαιτήσεις του εργοδότη μας ή να διεξάγουμε έρευνα για την αλήθεια του περιεχομένου του κειμένου πηγή και αν όντως ανακαλύψουμε ότι ορισμένα

πράγματα απέχουν από την αλήθεια να επεμβαίνουμε, δυσανεσιώντας όμως έτσι τον εργοδότη μας ;

Στις επόμενες σελίδες παρατίθενται η μετάφρασή μου στα ελληνικά, το πρωτότυπο κείμενο καθώς και τα σχόλια. Στην ενότητα σχόλια καταγράφω τον τρόπο με τον οποίο προσέγγισα το πρωτότυπο κείμενο προκειμένου να οδηγηθώ στο σωστό μεταφραστικό αποτέλεσμα καθώς και τις δυσκολίες τις οποίες αντιμετώπισα κατά τη διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας και τους τρόπους με τους οποίους οδηγήθηκα στην επίλυση αυτών. Στο τέλος παραθέτω και τη βιβλιογραφία μου.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑ

Η μετάφραση του πολιτισμού σε μια εποχή πολιτικής βίας

Δεν μπορεί να υπάρξει δεοντολογική πολιτισμική διεπαφή, και ιδιαίτερα πολυκατευθυνσιακή πολιτισμική ανταλλαγή, εάν οι μεταφραστές δεν γνωρίζουν πώς να μεταφράζουν τον πολιτισμό έτσι ώστε η ετερότητα να μπορεί να γίνεται αντιληπτή και αποδεκτή. Πράγματι η διαπραγμάτευση της ετερότητας είναι βασικός παράγοντας για την εξάλειψη της πολιτικής βίας κάθε είδους, συμπεριλαμβανομένης και της κρατικής βίας. Μέχρι στιγμής τα μοντέλα των μεταφραστικών σπουδών για την κατανόηση και την μετάφραση του πολιτισμού παραμένουν σχετικά απλουστευτικά και απλουστευτικές απόψεις αυτού του είδους ευνοούν τις κυρίαρχες ιδεολογίες και τους κυρίαρχους πολιτισμούς, ανεξαρτήτως τοπικών ή παγκόσμιων πλαισίων, δογματικών ή στρατιωτικών. Οι μεταφραστικές σπουδές της μετα-αποικιοκρατικής περιόδου έχουν δείξει πόσο δύσκολο και περίπλοκο είναι να υπάρξει αμφίδρομη πολιτισμική ανταλλαγή όπου εντοπίζονται ασυμμετρίες δυνάμεων. Οι πολιτισμικές αναπαραστάσεις αποτελούν κεντρικό παράγοντα για το σχηματισμό ταυτότητας, την βεβαίωση της πολιτισμικής διαφοράς από πλευράς των λιγότερο ισχυρών ομάδων ή εθνών, την επιμονή σε κοινωνικά προνόμια, και τις απαιτήσεις για πολιτισμική ανεξαρτησία και αυτονομία. Σε αντιστασιακές μετα-αποικιοκρατικές μεταφράσεις αυτά τα κίνητρα μπορεί να διαστρεβλώσουν τις πολιτισμικές αναπαραστάσεις με διάφορους τρόπους, ώστε να εξυπηρετούν τα συμφέροντα των αποικιοκρατούμενων. Η κυριαρχία όμως ενός πολιτισμού σε έναν άλλον παρακινεί επίσης τους αποικιοκράτες να χειραγωγούν τις πολιτισμικές αναπαραστάσεις, υποδεικνύοντας έτσι ότι οι τελευταίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε κατασκευές των αποικιοκρατών για σκοπούς που σχετίζονται με τον έλεγχο και τη σύγκρουση.¹ Η πολιτισμική μετάφραση είναι το επίκεντρο για την χειραγωγή των κειμένων στη μετάφραση και παρακινείται ενδεχομένως από τα συμφέροντα τόσο του πολιτισμού

¹Παραδείγματα αυτών των φαινομένων συζητούνται στους Niranjana (1992), Rafael (1993), Cheyfitz (1997), Bassnett and Trivedi (1999), Tymoczko (1999) και Simon and St-Pierre (2000).

προέλευσης όσο και του πολιτισμού υποδοχής. Φαινόμενα όπως αυτά είναι εμφανή όχι μόνο σε μεταφράσεις που προορίζονται για μετα-αποικιοκρατικά πλαίσια αλλά επίσης σε μεταφράσεις που παράγονται για τις παγκοσμιοποιημένες αγορές και τα παγκόσμια μέσα ενημέρωσης, εν μέρει επειδή η μετάφραση σε παγκοσμιοποιημένες καταστάσεις (όπως η μετα-αποικιοκρατική μετάφραση) διεξάγεται συχνά σε ένα πλαίσιο ανισόρροπων σχέσεων ισχύος. Αυτές οι ερωτήσεις είναι βασικές για τις αναπαραστάσεις της πολιτικής βίας στην μετάφραση, καθώς επίσης και για διευρυμένα είδη αναπαραστάσης που υποστηρίζουν φανερές και συγκαλυμμένες μορφές πολιτικής βίας στις παγκόσμιες ανταλλαγές.

Επειδή οι πολιτισμικές συγκρούσεις είναι πρωταρχικό κίνητρο για την πολιτική βία, για να είναι αμφίδρομη η πολιτισμική ανταλλαγή σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο και όχι μονόδρομη μεταφορά του κυρίαρχου δυτικού υλικού πολιτισμού, των δυτικών αξιών και κοινωνικών προτύπων, πρέπει προφανώς το θέμα της πολιτισμικής μετάφρασης να αντιμετωπιστεί ευθέως. Αν και η διαπίστωση της διαφοράς από τα κυρίαρχα και ηγεμονικά πρότυπα είναι ένα κύριο χαρακτηριστικό με αξία στις μεταφραστικές σπουδές που αναλύουν και υποστηρίζουν την διαμεσολάβηση του μεταφραστή, – όπως τονίζει για παράδειγμα ο Lawrence Venuti (1992, 1995, 1998) – οι πραγματιστικές διαστάσεις της πολιτισμικής μετάφρασης δεν έχουν ερευνηθεί ακόμα συστηματικά από τους μελετητές που υποστηρίζουν την ενίσχυση της θέσης των μεταφραστών, ούτε και η πράξη έχει συμβαδίσει με την θεωρία.

Πώς μπορούν λοιπόν οι πολιτισμοί να μεταφερθούν και να γίνουν αποδεκτοί επί ίσοις όροις; Υπάρχουν αρκετοί παράγοντες που αποτελούν προϋποθέσεις της ισότητας στην πολιτισμική ανταλλαγή, όπως αυτή μπορεί να προωθηθεί μέσω της μετάφρασης. Τέτοιοι είναι η μεγαλύτερη εκτίμηση της περίπλοκης φύσης του ίδιου του πολιτισμού, η επίγνωση των δυσκολιών που συνδέονται αναπόσπαστα με την κατανόηση των χαρακτηριστικών ενός συγκεκριμένου πολιτισμού, άσχετα με το αν κάποιος είναι μέλος ή όχι αυτής της πολιτισμικής κοινότητας· η ανάπτυξη πιο περίπλοκων πρακτικών για την μετάφραση του πολιτισμού και η αναγνώριση των υλικών διαστάσεων που ελέγχουν την πολιτισμική ανταλλαγή, διευκολύνοντας ή παρεμποδίζοντας έτσι αυτού του είδους τη διεπαφή. Ας εξετάσουμε κάθε παράγοντα με τη σειρά.

Ο προβληματισμός για τη φύση του ίδιου του πολιτισμού θα πρέπει να διεξάγεται με μεγαλύτερη επάρκεια στις μεταφραστικές σπουδές, ιδιαίτερα σε σχέση με την πολιτική βία και την παγκοσμιοποίηση, και η κατανόηση του πολιτισμού πρέπει να γίνεται με πιο σύνθετους τρόπους απ' ό,τι συνέβαινε μέχρι τώρα. Μια δεκαετία πριν η Sherry Simon παρατήρησε ότι το γενικό πλαίσιο για την κατανόηση της φύσης του πολιτισμού στις μεταφραστικές σπουδές ήταν απογοητευτικά απλουστευτικό σε σύγκριση με τα πλαίσια σε άλλα πεδία: «Ενώ ο “πολιτισμός” αναγνωρίζεται ως μια από τις πιο δύσκολες έννοιες με υπερβολικά πολλούς ορισμούς στις σύγχρονες ανθρώπινες και κοινωνικές επιστήμες, στις μεταφραστικές σπουδές εμφανίζεται συχνά σαν να είχε ένα προφανές και εύκολο νόημα» (1996: 137). Η δήλωση της εξακολουθεί να είναι επίκαιρη στις μέρες μας, καθώς σε πολλούς τομείς οι συζητήσεις σχετικά με τις πολιτισμικές διαφορές συνεχίζουν να επικεντρώνονται κυρίως στις ασυμμετρίες της γλώσσας και του υλικού πολιτισμού. Σε άλλους κλάδους, οι θεωρίες για τον πολιτισμό δίνουν περισσότερη έμφαση στα «πράγματα» ή στον «υλικό πολιτισμό» παρά στις πρακτικές και τις τάσεις, περιλαμβάνοντας πολιτισμικούς παράγοντες όπως τα σημεία, τα σύμβολα, οι πεποιθήσεις, ο λόγος, οι αξίες, οι ιδέες, τα ιδανικά και οι ιδεολογίες, που διαμορφώνουν συστήματα και ολοκληρωμένες δομές που είναι ταυτόχρονα ετερογενή και δυναμικά, με αποτέλεσμα να αλλάζουν διαρκώς. Ορισμένοι θεωρητικοί της μετάφρασης όπως οι David Katan, Basil Hatim και Ian Mason έχουν ξεκινήσει μια συζήτηση γύρω από το ζήτημα της μετάφρασης του πολιτισμού εντός ευρύτερων πλαισίων, συμπεριλαμβάνοντας τα κοινωνιογλωσσολογικά πλαίσια, τη σημειολογία, την ιδεολογία και τις αξίες. Συνεχίζει ωστόσο να είναι αναγκαίο να αυξηθεί το εύρος των θεμάτων που εξετάζονται στην πολιτισμική μετάφραση, ειδικά εάν η μετάφραση πρόκειται να παίξει διαμεσολαβητικό ρόλο ανάμεσα στα πολιτισμικά συστήματα σε παγκοσμιοποιημένα πλαίσια ή σε πολωμένες πολιτικές καταστάσεις που περιλαμβάνουν ενδεχόμενη βία διαφόρων ειδών.²

Παρά το γεγονός ότι οι μεταφραστικές σπουδές αρχίζουν να κατευθύνονται προς μια ευρύτερη αναγνώριση της πολυπλοκότητας της μετάφρασης, βρίσκονται ακόμα στα αρχικά στάδια της αναγνώρισης των δυσκολιών, όσον αφορά την κατανόηση και την αναπαράσταση του πολιτισμού που σχετίζονται με την υποκείμενη θέση,

²Βλ. Hatim και Mason (1990, 1997), Hatim (1997), Katan (2004) και Tymoczko (2007: 221–64).

την προοπτική και τις διαδικασίες συγγραφής του πολιτισμού αυτού καθεαυτού. Αυτό έρχεται σε αξιοσημείωτη αντίθεση με τις μακροχρόνιες συζητήσεις γι' αυτά τα προβλήματα σε κλάδους όπως η εθνογραφία και η ανθρωπολογία που μοιράζονται με τις μεταφραστικές σπουδές πολλές από τις ίδιες δυσκολίες σχετικά με την αντίληψη και την μεταφορά των πολιτισμικών διαφορών, καθώς και ευθύνες για την αναπαράσταση άλλων πολιτισμών.³

Ένα μέρος της δυσκολίας στην κατανόηση του πολιτισμού είναι το γεγονός ότι η πολιτισμική αντίληψη βρίσκεται ανάμεσα σε «σε δύο αντίθετα συστήματα των κενών», για να χρησιμοποιήσουμε τα λόγια του Pierre Bourdieu (1977: 18). Ο Bourdieu επισημαίνει ότι οι σημαντικές τάσεις ενός πολιτισμού είναι έκδηλες σε βασικές πρακτικές. Αυτές οι πρακτικές με τη σειρά τους είναι τόσο βαθειά κωδικοποιημένες στα σώματα και στις ψυχές των μελών του εν λόγω πολιτισμού που γίνονται μορφές «της ιστορίας που μετατρέπεται σε φύση», η ιστορία «απορρίπτεται ως τέτοια» (Bourdieu 1977: 78). Τέτοια χαρακτηριστικά του πολιτισμού παράγονται από το ενδιαίτημα (*habitus*) και το αναπαράγουν επίσης, για να χρησιμοποιήσουμε και την ορολογία του Bourdieu. Το *ενδιαίτημα* γίνεται «κατανοητό ως ένα σύστημα διαρκών και αντιμεταθετικών τάσεων που, ενσωματώνοντας παρελθοντικές εμπειρίες, λειτουργεί ανά πάσα στιγμή ως ένα *πλέγμα αντιλήψεων, εκτιμήσεων και ενεργειών* και κάνει δυνατή την επίτευξη των απεριόριστα διαφοροποιημένων καθηκόντων» (Bourdieu 1977: 82–3).⁴ Οι τρόποι λειτουργίας του ενδιαίτηματος καθιστούν προβληματική την κατανόηση (και μετάφραση) των θεμελίων ενός πολιτισμού επειδή είναι δύσκολο (ή ακατόρθωτο) να παρατηρήσουμε τις τάσεις (και σπάνια διατυπώνονται σε κείμενο, και «απορρίπτονται ως αυτού του είδους»), και οι πρακτικές ενός πολιτισμού από μόνες τους μπορεί να φαίνονται ασήμαντες, χωρίς κίνητρο, ασύνδετες και τυχαίες. Η αντίληψη του Bourdieu για το ενδιαίτημα αποτυπώνει τον βαθμό στον οποίο οι συμμετέχοντες δεν έχουν συνείδηση του ίδιου τους του πολιτισμού (είναι «η ιστορία που μετατρέπεται σε φύση»), περιλαμβάνοντας εκείνες τις όψεις του πολιτισμού που δομούνται από τη γλώσσα. Ο πολιτισμός διαμορφώνεται από τις πρακτικές οι οποίες σε έναν πολύ μεγάλο βαθμό δεν γίνονται συνειδητά

³Η κρίση της αναπαράστασης στην εθνογραφία συζητείται στους Clifford και Marcus (1986)· για τη σχέση αυτών των θεμάτων με τη μετάφραση βλέπε Sturge (1997), Wolf (2002), Bachmann-Medick (2006) και Tymoczko (2007: 111–15), και τις προαναφερθείσες πηγές.

⁴Η Inghilleri (2005) περιέχει μια συλλογή άρθρων που σχετίζονται με το έργο του Bourdieu στις μεταφραστικές σπουδές.

κατανοητές. Οι άνθρωποι ξέρουν τι είναι κατάλληλο σε ένα πολιτισμικό πλαίσιο χωρίς να είναι σε θέση να εξηγήσουν ή ακόμα απαραίτητα να αναγνωρίσουν τις έκδηλες πολιτισμικές δομές, τις πρακτικές, τις αξίες και τις τάσεις. Το πρόβλημα στην ανάλυση ενός πολιτισμού- του δικού μας ή ενός άλλου- είναι αντίστοιχα έντονο, όπως υποδεικνύει ο Bourdieu.

Είναι εξίσου προβληματικό για τα μέλη ενός πολιτισμού να περιγράψουν ή να εξηγήσουν τις πρακτικές τους, όσο και για τους εξωτερικούς παρατηρητές. Στην περίπτωση των μελών ενός πολιτισμού, το γεγονός ότι οι τάσεις φαίνονται «φυσικές» και όχι ένα ιστορικό ζήτημα σημαίνει ότι οι εξηγήσεις έχουν ένα τρόπο να γίνονται αυθαίρετες και αναξιόπιστες, ενίοτε παραπλανητικά δομημένες από τις ίδιες τις ερωτήσεις που τίθενται στους πληροφοριοδότες. Στην περίπτωση των εξωτερικών παρατηρητών, υπάρχει μια τάση να βλέπουν τις πολιτισμικές πρακτικές και τα πολιτισμικά συστήματα ως πιο στατικά, άκαμπτα και αιτιοκρατικά απ' ότι βιώνονται στην πράξη. Οι παρατηρητές τείνουν σε θεωρίες και δομές του πολιτισμού που διατυπώνουν κανόνες αντί να αναγνωρίζουν το δημιουργικό αυτοσχεδιασμό, και το αποτέλεσμα είναι η αντικειμενοποίηση, η υπόσταση και η λανθασμένη συνοχή. Επίσης μπορεί να επιμένουν στην άποψη ότι οι δικές του πολιτισμικές πρακτικές είναι «φυσικές» και συνεπώς διατηρούν μια αποξενωμένη στάση στην πολιτισμική ετερότητα. Παρόλο που η αντικειμενικότητα, για να ακριβολογούμε, δεν είναι εφικτή στην πολιτισμική μετάφραση επειδή η οπτική του μεταφραστή καθορίζει πάντα την αντίληψη ενός πολιτισμού και το έργο της μετάφρασης, η αυτοαναφορά στην πολιτισμική μετάφραση βελτιώνει μερικές από τις χειρότερες παραποιήσεις στον αγώνα ενός μεταφραστή να κατανοήσει τον πολιτισμό αυτό καθαυτό.

Επίσης, στην περίπτωση της πολιτισμικής μετάφρασης, ο πολιτισμός είναι κωδικοποιημένος τόσο στο σώμα του υποκειμένου όσο και στο σώμα του μεταφραστή. Ο μεταφραστής πρέπει όχι μόνο να αναλύσει τις πολιτισμικές μορφές και πρακτικές που εμπεριέχονται στο κείμενο πηγή, στον πολιτισμό προέλευσης, στον συγγραφέα και ούτω καθεξής, αλλά και να είναι σε θέση να ερμηνεύσει τις δικές του πολιτισμικές πρακτικές και τάσεις, ειδικά εκείνες τις πρακτικές που τον πληροφορούν και εμπεριέχονται στην ίδια τη μεταφραστική διαδικασία. Όλες αυτές οι δυσκολίες στην αντίληψη και τη συγγραφή του πολιτισμού περιπλέκονται περισσότερο από συγκεκριμένες ατομικές οπτικές που σχετίζονται με τις αξίες, τις

πολιτικές, τις ιδεολογικές δεσμεύσεις και την ιδιοτέλεια. Αυτά τα περίπλοκα θέματα, συσχετιζόμενα με την αντίληψη και τη συγγραφή του πολιτισμού ως μια προϋπόθεση μετάφρασης που μπορούν να υποστηρίξουν τη δίκαιη και γεμάτη σεβασμό πολιτισμική διεπαφή, εξακολουθούν να είναι ευρέως αναγνωρισμένα και να αποτελούν αντικείμενο συζήτησης των μεταφραστικών σπουδών. Είναι λοιπόν προφανές ότι όλα αυτά τα προβλήματα της αντίληψης και της παραγωγής έχουν εντείνει τις συνέπειες στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης του κόσμου, ιδιαίτερα σε καταστάσεις που περιλαμβάνουν διαμάχη ή βία.

Δεν αρκεί όμως να γνωρίζει κανείς τα προβλήματα της πολιτισμικής μετάφρασης σε θεωρητικό επίπεδο προκειμένου να συμβάλλει στην υποστήριξη της αποτελεσματικής πολιτισμικής διεπαφής μέσω της μετάφρασης· οι μεταφραστές χρειάζονται επίσης έκδηλες στρατηγικές για να το επιτύχουν αυτό. Επειδή η μετάφραση είναι μια πράξη (ή, καλύτερα, ένα σύνολο πράξεων), οι μεταφραστικές σπουδές πρέπει να αναπτύξουν συγκεκριμένες μεθόδους για την προσέγγιση της πολιτισμικής μετάφρασης οι οποίες να είναι εφαρμόσιμες αλλά και αρκετά ευέλικτες για να μπορούν να συσχετίζονται με μια πληθώρα υποκείμενων θέσεων και ιδεολογικών προσανατολισμών, εκτός από αυτούς που υπηρετούν τις κυρίαρχες αξίες, τους κυρίαρχους πολιτισμούς και τα κυρίαρχα έθνη. Στις μέρες μας ωστόσο οι φοιτητές διδάσκονται συνήθως να προσεγγίζουν την πολιτισμική μετάφραση με γραμμικό τρόπο: η πολιτισμική μετάφραση εξακολουθεί να εστιάζει στα λεξιλογικά και γλωσσολογικά προβλήματα της μεταφραστικής διαδικασίας, και η διαδικασία απεικονίζεται ως γραμμική, κατά την οποία τα πολιτισμικά προβλήματα αντιμετωπίζονται με τη σειρά καθώς ο μεταφραστής επεξεργάζεται το κείμενο. Οι μεταφραστές διδάσκονται να εστιάζουν την προσοχή τους σε συγκεκριμένα σημεία στα κείμενα, στα οποία τα πολιτισμικά προβλήματα εμπεριέχονται σε επιφανειακά στοιχεία της γλώσσας του κειμένου: ασυνήθιστες λέξεις που αναφέρονται σε στοιχεία του υλικού πολιτισμού, συμπεριφορές και πρακτικές που είναι άγνωστες στο κοινό υποδοχής, σύμβολα συνδεδεμένα με τον πολιτισμό, κοινωνιογλωσσολογικές συμβάσεις όπως οι κανόνες ευγενείας που ποικίλουν ανάμεσα στις γλώσσες και τους πολιτισμούς, εναλλακτικοί θεσμοί, κοινωνικές δομές και ούτω καθεξής. Αυτές οι ερωτήσεις απαντώνται έπειτα μία-μία με σειριακό τρόπο μέχρι να επιτευχθεί η μετάφραση. Ένα κεντρικό πρόβλημα με προσεγγίσεις αυτού του είδους είναι ότι δεν αναγνωρίζουν και δεν εξετάζουν

συστηματικά τα βασικά κίνητρα της πολιτισμικής διαφοράς, ούτε παρέχουν επαρκώς τρόπους για την συνεκτική ενσωμάτωση των πολιτισμικών αναπαραστάσεων σε ολόκληρα τα κείμενα, τα οποία είναι και τα δύο απαραίτητα για την αποτελεσματική πολιτισμική διαμεσολάβηση. Αν και οι μέθοδοι αυτού του είδους επιφέρουν ίσως αρκετά καλό αποτέλεσμα στη μετάφραση ανάμεσα σε δύο άμεσα συσχετιζόμενους πολιτισμούς, είναι ανεπαρκείς για να ασχοληθούν με την πολιτισμική μετάφραση σε παγκόσμια πλαίσια, ειδικά σε εκείνα που περιλαμβάνουν πολιτισμική διαμάχη.

Η γραμμική μετάφραση του πολιτισμού είναι επίσης προβληματική εξαιτίας των δυσκολιών που συνδέονται αναπόσπαστα με την αντίληψη του πολιτισμού, γεγονός που συζητήσαμε παραπάνω. Η γραμμική και ατομιστική εξέταση των πολιτισμικών στοιχείων τείνει να εξαφανίζει την αυτοαναφορά, η οποία είναι απαραίτητη προκειμένου να αναλογιστούμε το αντίκτυπο της υποκείμενης θέσης του μεταφραστή στη μεταφραστική διαδικασία. Ως συνέπεια, οι γραμμικές μέθοδοι της πολιτισμικής μετάφρασης ευνοούν τις σιωπηρές κυρίαρχες προθέσεις στον πολιτισμό του μεταφραστή ή στον κόσμο ως σύνολο. Απουσία κάποιων συγκεκριμένων παρεμβατικών παραγόντων, θα είναι εκείνες οι σιωπηρές κυρίαρχες απόψεις που θα διαδραματίσουν τον ρόλο της «ιστορίας που μετατρέπεται σε φύση». Έτσι οι τάσεις, οι αξίες, οι εννοιολογικές δομές και οι πολιτικές και ιδεολογικές κατευθύνσεις των κυρίαρχων δυνάμεων που αποκοτούν υπόσταση στις δεσμεύσεις του μεταφραστή, που αντανakλώνται στις εσωτερικευμένες νόρμες ή που ενσωματώνονται στο ευρύτερο γεωπολιτικό πλαίσιο του μεταφραστικού έργου θα τείνουν να μετατοπίζουν την προσοχή στην πολιτισμική διαφορά ως ένα εγγενές στοιχείο του μεταφρασμένου κειμένου. Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα όταν οι μεταφραστές προέρχονται από δυτικούς πολιτισμούς. Οι πολιτισμικές ελίτ όμως, οι οποίες προσελκύουν συχνά μεταφραστές από άλλα μέρη του κόσμου, τείνουν επίσης να δυτικοποιούνται σε πολλές από τις στάσεις τους και στην εκπαίδευση τους.⁵ Οι μεταφραστές σε ένα αντί-δυτικό περιβάλλον είναι πιθανόν εξίσου εγκλωβισμένοι στις κυρίαρχες προοπτικές των πλαισίων τους, και είναι αυτονόητο

⁵Ο Fanon (1966) συζητάει τη θέση των ελίτ αυτού του είδους στην μεταποικιοκρατική θεωρία και οι περισσότερες από τις αναφορές του σχετίζονται με μη-δυτικούς μεταφραστές που εργάζονται σε παγκοσμιοποιημένα πλαίσια.

ότι τέτοια προβλήματα συνδέονται επίσης αναπόσπαστα με έντονα κομματικές καταστάσεις άμεσα συσχετιζόμενες με την πολιτική βία.

Πρέπει συνεπώς να αναπτυχθούν μέθοδοι πολιτισμικής μετάφρασης που θα επιβεβαιώνουν πλήρως και θα ασχολούνται με τις θεμελιώδεις συστηματικές αποκλίσεις του πολιτισμού καθώς και με τις διαφορές ειδικότερα. Στο βιβλίο μου *Enlarging Translation, Empowering Translators* (2007: 232–54) περιγράφω συνοπτικά μια ολιστική μέθοδο για τη σύλληψη της μετάφρασης του πολιτισμού που αποκλίνει από τις πρακτικές που χρησιμοποιούνται μέχρι στιγμής στις μεταφραστικές σπουδές, μια μέθοδο που ασχολείται με στοιχεία όπως οι τάσεις, οι αξίες, οι ιδεολογίες και ο λόγος, παρέχει ένα γενικό πλαίσιο για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τις επιφανειακές εκδηλώσεις του πολιτισμού που χαρακτηρίζουν το κείμενο πηγή, εξυπηρετεί ως μια πλατφόρμα για την ενσωμάτωση της πολιτισμικής μετάφρασης σε ευρύτερα συνεκτικά μοτίβα και ασχολείται με ερωτήσεις αυτοαναφοράς σχετικά με τον πολιτισμό. Μια τέτοιου είδους προσέγγιση είναι αναγκαία για μεταφραστικά έργα ακτιβισμού ή για τη μετάφραση ως μια μορφή πολιτισμικής διαμεσολάβησης σε υψηλά φορτισμένα ή βίαια πολιτισμικά πλαίσια.

Τέλος, προκειμένου να διευκολύνουμε τη πολυκατευθυνσιακή πολιτισμική διεπαφή παρά αυτήν που προσανατολίζεται στη μονόπλευρη διάδοση δυτικοποιημένων πολιτισμικών μορφών, μετατοπίζοντας έτσι τοπικές πολιτισμικές μορφές αλλού στον κόσμο, οι μεταφραστές πρέπει να είναι ρεαλιστικοί σχετικά με τις υλικές συνθήκες της μετάφρασης και της πολιτισμικής ανταλλαγής υπό το καθεστώς της παγκοσμιοποίησης. Η ανταλλαγή του πολιτισμού δεν είναι ποτέ «ελεύθερη»: υπάρχουν πάντα οικονομικά και ιδεολογικά συμφέροντα σε αποφάσεις σχετικά με το ποια πολιτισμικά στοιχεία είναι άξια μετάφρασης και με το πώς αυτές οι πολιτισμικές μεταφράσεις πρέπει να χρηματοδοτηθούν.⁶ Οι μεταφραστές που επιθυμούν να υποστηρίξουν την πολιτισμική ανταλλαγή, η οποία θα ξεπερνά τα συμφέροντα και τις επενδύσεις των πολυεθνικών εταιριών και άλλων παγκοσμιοποιημένων φορέων, θα πρέπει ίσως να σκεφτούν διάφορες μορφές ακτιβιστικών παρεμβάσεων και ενώσεων εκτός από το έργο τους ως μεταφραστές.

⁶Ενδιαφέροντα αυτού του είδους που ελέγχουν τη μετάφραση έχουν τεκμηριωθεί στις περιγραφικές μεταφραστικές σπουδές. Βλέπε Hermans (1999) και τις προαναφερθείσες πηγές ' επίσης Venuti (1995, 1998).

Οι δραστηριότητες αυτού του είδους μπορεί να λάβουν τη μορφή συμμετοχής σε εθελοντικές ενώσεις που μεταφράζουν υλικά που αποκρύπτονται ή αγνοούνται λόγω ισχυρών συμφερόντων, την αρωγή στην ίδρυση εκδοτικών οίκων για να διαδώσουν μεταφράσεις κειμένων από λιγότερο ισχυρούς πολιτισμούς, ή την ενσωμάτωση της μετάφρασης σε άμεσες ακτιβιστικές παρεμβάσεις άλλων ειδών.

⁷ Δεν θα πρέπει όμως να είναι ρομαντικοί και να φαντάζονται ότι η ομορφιά, η αλήθεια, η δικαιοσύνη και η ειρήνη μπορούν να επικρατήσουν χωρίς την άμεση δράση των ιδίων των μεταφραστών προκειμένου να επιτευχθεί η πολυκατευθυνσιακή πολιτισμική ανταλλαγή σε γεωπολιτικά πλαίσια που περιλαμβάνουν ασυμμετρίες δύναμης και ανισότητες στους οικονομικούς πόρους.

Όλα αυτά τα προβλήματα σχετικά με την πολιτισμική μετάφραση έχουν αυξηθεί από μια νέα τάξη μεγέθους από τότε που ξεκίνησε η παγκοσμιοποίηση· προφανώς είναι ιδιαίτερα αποφασιστικής σημασίας σε καταστάσεις που περιλαμβάνουν πολιτική διαμάχη και βία, όπου οι πολιτισμοί βρίσκονται σε πολωμένη αντίθεση. Οι μεταφρασμένες αναπαραστάσεις άλλων πολιτισμών σε καταστάσεις βίας μπορεί να τείνουν στην στερεοτυπική, επιδεινωμένη βία παρά στην καταστολή της ή στην υποστήριξη της κατανόησης. Τέτοιες αναπαραστάσεις χρησιμοποιούνται για να επιδεινώσουν τις αντιθέσεις, να κινητοποιήσουν τους πληθυσμούς, να δυναμώσουν τις φλόγες του πολέμου και να δικαιολογήσουν το βασανιστήριο, την τρομοκρατία και την βία όλων των ειδών. Οι μεταφραστές πρέπει να γνωρίζουν τις πιέσεις που τους ασκούνται για να συμμορφωθούν με τέτοιες στάσεις και έτσι να συμβάλλουν στη βία. Πρέπει επίσης να καταλάβουν ότι τα τρέχοντα πρωτόκολλα για την πολιτισμική μετάφραση έχουν πολύ περιορισμένη δύναμη ώστε να λειτουργήσουν ως διαμεσολαβητές πολιτισμικής διαμάχης. Με τη σειρά τους οι αναλυτές της παγκοσμιοποίησης θα έπρεπε να εξετάσουν τους τρόπους με τους οποίους η πολιτισμική μετάφραση χρησιμοποιείται για να διεγείρει και να εξαπλώσει την πολιτική βία, και να στρατολογήσουν εθελοντές να συμμετάσχουν στη βία.

Δεοντολογία και μετάφραση

Ας στραφούμε τώρα στην τρίτη και κατά τη γνώμη μου θεμελιώδης ερώτηση για τους μεταφραστές που διαπραγματεύονται την πολιτισμική διεπαφή στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης και της πολιτικής βίας, πιο συγκεκριμένα μια επανεξέταση

⁷Σύγκρινε με Baker (2006b) και Κεφάλαιο 11 σ' αυτόν τον τόμο · Tymoczko (2000).

του ρόλου της δεοντολογίας και της ιδεολογίας στο επάγγελμα της μετάφρασης. Η μετάφραση δεν κατέχει ουδέτερη θέση: αυτό ισχύει είτε σκεφτόμαστε τους διαμεσολαβητές της μετάφρασης, τις διαδικασίες ή τα προϊόντα. Όλα τοποθετούνται δεοντολογικά, πολιτικά και ιδεολογικά. Προφανώς αυτού του είδους οι πτυχές της μετάφρασης αυξάνονται γεωμετρικά στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, και μια από τις πιο αισθητές πτυχές των μεταφραστικών σπουδών από τις αρχές της πολιτισμικής τους στροφής στα τέλη της δεκαετίας του '80, είναι η εξερεύνηση της ιδεολογίας της μετάφρασης και η έμφαση σ' αυτή και ζητά από τους μεταφραστές να είναι ορατοί και αφοσιωμένοι.⁸

Επειδή οι μεταφραστές βρίσκονται ανάμεσα στους σημαντικότερους διαμεσολαβητές μεταξύ των πολιτισμών, η δουλειά τους φέρει σημαντικές γεωπολιτικές συνέπειες που απαιτούν δεοντολογική αυτεπίγνωση και αυτοέλεγχο. Αυτό το τεράστιο θέμα μπορούμε να το θίξουμε εδώ μόνο εν συντομία, αλλά πρέπει να είναι προφανές ότι είναι ένα πεδίο στο οποίο η εκπαίδευση των μεταφραστών και η αυτό-εκπαίδευσή τους απαιτούν σημαντική αναθεώρηση λόγω των οξυμένων δεοντολογικών συνεπειών της παγκοσμιοποίησης και της σύγχρονης πολιτικής βίας στον κόσμο, που συχνά εμπλέκουν ενεργά τους μεταφραστές. Οι φοιτητές της μετάφρασης και οι ασκούμενοι μεταφραστές πρέπει να ενημερώνονται σχετικά με το πού και το πώς η δεοντολογία και η ιδεολογία παρουσιάζονται σιωπηρά και ρητά στα κείμενα, στην μεταφραστική διαδικασία και στη χρήση των μεταφραστικών προϊόντων. Πρέπει να εκτίθενται σε πολλές από τις σημαντικές περιπτωσιολογικές μελέτες που σχετίζονται με αυτές τις ερωτήσεις που έχουν αναλυθεί στις περιγραφικές μεταφραστικές σπουδές. Οι μεταφραστές πρέπει επίσης να εκπαιδεύονται στις σύγχρονες όψεις της δεοντολογίας που τονίζει την ανάγκη διατύπωσης δεοντολογικών αποφάσεων, έχοντας επίγνωση των υποκείμενων θέσεων των άλλων εκτός από την υποκείμενη θέση των ίδιων ως ηθικών διαμεσολαβητών. Έχω διαπιστώσει ότι βοηθάει επίσης τους μεταφραστές να αναλύουν φανερά την δική τους σιωπηρή και ρητή δεοντολογική, πολιτική και ιδεολογική διαμόρφωση και τις δεσμεύσεις τους. Είναι χρήσιμο για τους εκπαιδευτές να δίνουν έμφαση στο ότι η δεοντολογία και η δεοντολογική συμπεριφορά δεν σταματούν στο επίπεδο της προσωπικής δράσης ή της

⁸Η πολιτισμική στροφή συζητείται στους Bassnett και Lefevere (1990)· βλέπε επίσης Tymoczko (2007: 42–9).

θηρσκευτικής πίστης, αλλά στο ότι υπάρχουν και γεωπολιτικές διαστάσεις επίσης. Όλα αυτά ακούγονται προφανή στους ακτιβιστές των μεταφραστικών σπουδών και οι οποίοι για πολλά χρόνια εξετάζουν τις δεοντολογικές πτυχές της μετάφρασης, αλλά ακόμα και επιδέξιοι και καλά εκπαιδευμένοι μεταφραστές μπορεί παραδόξως να εξυπηρετηθούν ικανοποιητικά από συζητήσεις γύρω από αυτές τις διαστάσεις της δεοντολογίας.

Υπάρχουν επιπλέον πιο συγκεκριμένα δεοντολογικά θέματα που επιδέχονται συζήτηση με τους μεταφραστές. Είναι χρήσιμο για τους μεταφραστές που εργάζονται στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης να εξετάσουν τα περιβάλλοντα των σχέσεων και των ευθυνών τους. Τι σημεία αναφοράς χρησιμοποιεί ένας μεταφραστής για τη λήψη δεοντολογικών αποφάσεων; Όσο μεγαλύτερο είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο ο μεταφραστής τοποθετεί τον εαυτό του, τόσο ευρύτερη πρέπει να είναι η δεοντολογική επίγνωση του. Έτσι, αναλογιζόμενος τις ευθύνες απέναντι στον εαυτό του, στην οικογένεια, στην κοινότητα, στο έθνος και στον κόσμο ξεδιπλώνονται όλο και ευρύτερα δεοντολογικά θέματα και απαιτούν αυξημένες δεοντολογικές ευαισθησίες. Είναι επίσης σημαντικό για τους μεταφραστές –όπως για κάθε ανθρώπινο ον- να κατανοήσουν ότι οι περισσότερες δεοντολογικές αποφάσεις δεν είναι απλές εναλλακτικές ανάμεσα στο καλό και το κακό. Μερικές φορές δεν υπάρχουν προφανείς σωστές επιλογές. Οι πιο δύσκολες δεοντολογικές αποφάσεις είναι σχεδόν πάντα ανάμεσα σε δύο σωστές επιλογές ή σε επιλογές για το ποια από τις δυο είναι λιγότερο λάθος. Σπάνια υπάρχει ένα κλειστό σύνολο κριτηρίων που καθορίζει τις δεοντολογικές κρίσεις, και τα παγκοσμιοποιημένα πλαίσια με τις πολλές παραμέτρους που έχουν, απαιτούν ιδιαίτερα περίπλοκη δεοντολογική εξέταση. Ομοίως οι μεταφραστές πρέπει να καταλάβουν ότι υπάρχουν αντιφάσεις και παρεμβολές σε κάθε δεοντολογικό ή πολιτισμικό σύστημα και κατάσταση. Συνεπώς πρέπει να υπάρχουν σοβαροί λόγοι που να ωθούν τους μεταφραστές σε εκ διαμέτρου αντίθετες κατευθύνσεις και τους οποίους πρέπει να εξετάσουμε. Αυτά τα θέματα οξύνονται σε καταστάσεις που περιλαμβάνουν πολιτική βία.

Η συνέπεια είναι ένας κεντρικός δεοντολογικός προβληματισμός, κάτι που δεν μπορεί πάντα να επιτευχθεί όπως έχω προτείνει, κι όμως είναι ένα θέμα το οποίο πρέπει κάθε δεοντολογικός διαμεσολαβητής να εξετάσει. Η παγκοσμιοποίηση με το αυξημένο σύνολό από τις σχετικές παραμέτρους που διαθέτει, εντείνει την

ανάγκη να δοθεί προσοχή στην συνοχή του δεοντολογικού προσανατολισμού του μεταφραστή. Ένα εργαλείο σε αυτή την διαδικασία είναι τεθεί η ερώτηση για την αφηγηματική συνέπεια. Τι «ιστορία» λέει ένας μεταφραστής στον κόσμο για τον εαυτό του; Συνάδει αυτή η ιστορία με την αποστολή του μεταφραστή, με τον αντίκτυπο της μετάφρασης στο κοινό υποδοχής, με τις πράξεις του εργοδότη στον κόσμο, και ούτω καθεξής;⁹ Με τα θέματα της συνέπειας σχετίζεται η ανάγκη να εξετάσουμε τις δεοντολογικές πράξεις στρατηγικά: να είναι ενήμερος ένας μεταφραστής για τις πραγματικές και πολιτικές συνέπειες των δεοντολογικών πράξεων έτσι ώστε να μπορεί να είναι αποτελεσματικός αλλά και συνειδητός στις επιλογές του. Αυτού του είδους οι ερωτήσεις είναι προφανώς έντονες όταν εμπλέκεται η πολιτική βία. Αυτοί είναι μόνο ένας μικρός αριθμός από τους προβληματισμούς που σχετίζονται με την δεοντολογία τους οποίους πρέπει ένας μεταφραστής να έχει στο νου του και τους οποίους μπορεί η εκπαίδευση των μεταφραστών να εμφυσήσει τους φοιτητές που δραστηριοποιούνται στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και της πολιτικής βίας, αλλά δείχνουν την κατεύθυνση που μπορεί να πάρει η δεοντολογία στην εκπαίδευση των μεταφραστών.

Ας περάσουμε τώρα από συγκεκριμένα θέματα δεοντολογίας σε μερικές μετασκέψεις σχετικά με την εκπαίδευση των μεταφραστών και την επαγγελματική δεοντολογία. Αντί να αναπτύξουν μια κριτική δεοντολογική αίσθηση, συχνά στην μεταφραστική εκπαίδευση και στους επαγγελματικούς κώδικες δεοντολογίας, οι δεοντολογικές θεωρήσεις πλαισιώνονται ακριβώς έτσι ώστε να εξαλείψουν τις πιο σημαντικές δεοντολογικές ευθύνες του μεταφραστή και να εξασθενίσουν τις δεοντολογικές ευαισθησίες του, με αποτέλεσμα να αποθαρρύνουν την διαμεσολάβησή του και να τον αποδυναμώσουν με πολλαπλούς τρόπους. Για παράδειγμα, ορισμένες προσεγγίσεις της εκπαίδευσης των μεταφραστών διδάσκουν τους μεταφραστές ότι πρέπει να διατηρούν ουδέτερη στάση απέναντι στη δουλειά τους και να μην κρίνουν τα κείμενα που μεταφράζουν. Αυτή η δεοντολογική στάση είναι η επιτομή της εκπαίδευσης δικαστικών διερμηνέων και ιατρικών μεταφραστών, και μπορεί να φαίνεται κατάλληλη γι' αυτά τα πλαίσια,

⁹Η Baker (2006a, b) δίνει παραδείγματα από την χρήση της αφηγηματικής συνέπειας για να ελέγξει τις δεοντολογικές θέσεις, αποφάσεις και σχέσεις στη μετάφραση.

παρόλο που δεν είναι ξεκάθαρο το τι σημαίνει «ουδέτερος».¹⁰ Η εντολή να είναι «ουδέτεροι», παρ' όλα αυτά, όταν επεκτείνεται στα μεταφραστικά καθήκοντα γενικότερα, αποδυναμώνει την διαμεσολάβηση των μεταφραστών · προσεγγίσεις της δεοντολογίας της μετάφρασης που συνιστούν την ουδετερότητα είναι παραδειγματικές της εξάπλωσης της ιδεολογίας στις μεταφραστικές σπουδές και της τάσης να εξαλείφονται δεοντολογικά θέματα στην μεταφραστική εκπαίδευση.¹¹

Η πίεση να υπονομευθεί η δεοντολογική και ιδεολογική αυτεπίγνωση του μεταφραστή, καθώς και η ενισχυμένη διαμεσολάβησή του, μπορεί να αυξάνεται σε όλο τον κόσμο στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, καθώς οι μεταφραστές κατατάσσονται όλο και περισσότερο σε έργα με παγκόσμιο εύρος που επιδοτούνται από πολυεθνικά πολιτικά, οικονομικά ή στρατιωτικά ενδιαφέροντα. Μια μορφή της εξάπλωσης της δεοντολογίας, της ιδεολογίας και της μεταφραστικής διαμεσολάβησης είναι ο περιορισμός της εστίασης της επαγγελματικής δεοντολογίας στα μικροεπίπεδα της κειμενικής πιστότητας και στις άμεσες δεσμεύσεις στον εργοδότη, εξαλείφοντας μεγαλύτερες σφαίρες ευθύνης στις κοινότητες και στον κόσμο. Ο Anthony Pym μας υπενθυμίζει ωστόσο ότι «η δεοντολογική αφοσίωση του μεταφραστή δεν χρειάζεται να είναι αποκλειστικά στην μία ή στην άλλη πλευρά, ούτε και στην περίπτωση που μόνο η μια πλευρά τον πληρώνει», ένα επιχείρημα που το βλέπει ως άμεσα επακόλουθο από την θεώρηση της μετάφρασης ως μια μορφή συνεργασίας (2000: 190).¹² Παραθέτοντας έγγραφα από την ECOS (Traductores e Intérpretes por la Solidaridad), η Mona Baker τονίζει επίσης ότι «οι μεταφραστές θα πρέπει να εκπαιδεύονται για την κοινωνία και όχι μόνο για την αγορά» (2006b: 473).

Δεν είναι τυχαίο ότι η εξάλειψη της δεοντολογίας και η εξάπλωση της ιδεολογίας συμβαίνουν στην επαγγελματική διοχέτευση των μεταφραστών, καθώς οι μεταφραστές είναι δυνητικά ισχυροί διαμεσολαβητές. Οι κοινωνίες και οι οργανισμοί επενδύουν βαθιά στην αφοσίωση και την πίστη των μεταφραστών και αναπτύσσουν μεθόδους για να τους αποτρέψουν από το να γίνουν προδότες. Ο

¹⁰Στη νομική διερμηνεία η λέξη «ουδέτερος» μπορεί στην πραγματικότητα να δηλώνει τη δεοντολογική πίστη στο δικαστήριο ή στο κράτος, για παράδειγμα.

¹¹Ο Gouanvic (2001: 209) χρησιμοποιεί επίσης αυτή την αναφορά.

¹²Η συνεργασία δεν συμπεριλαμβάνει φυσικά όλες τις περιπτώσεις της μετάφρασης · η μετάφραση ως μέρος των επιχειρήσεων συλλογής πληροφοριών που σχετίζονται με τον πόλεμο ή την πολιτική βία είναι προφανώς ένα αντιπαράδειγμα.

καλύτερος τρόπος να διασφαλίσουν την αφοσίωση των μεταφραστών είναι να υπονομεύσουν την ανεξάρτητη δεοντολογική και ιδεολογική κρίση τους, να διατηρήσουν την αφοσίωσή τους σε κυρίαρχες πολιτικές προσηλώσεις και να εξαλείψουν αυτή την αφοσίωση από το ξεκίνημα ακόμα της καριέρας τους. Είναι επικίνδυνο για εκείνους που βρίσκονται στην εξουσία όταν οι μεταφραστές ξεκινούν να νιώθουν ισχυροί και εφαρμόζουν τις δικές τους δεοντολογικές κρίσεις: σε τέτοιου είδους περιπτώσεις οι μεταφραστές μπορούν πολύ πιο εύκολα να αναλάβουν ανεξάρτητη δεοντολογική διαμεσολάβηση η οποία μπορεί να κριθεί ως προδοσία από εκείνους στην εξουσία. Σε καταστάσεις που συνεπάγονται πολιτική βία αυτή η προοπτική προδοσίας γίνεται ζήτημα ζωής και θανάτου.

Πολλοί μεταφραστές και οι καθηγητές τους είναι πραγματικά ικανοποιημένοι με το να παραμένουν αφοσιωμένοι στα κυρίαρχα πλαίσια και να αποδυναμώνονται από την εξάλειψη της διαμεσολάβησής τους. Πράγματι το επάγγελμα ελκύει ορισμένους ανθρώπους που προτιμούν να ακολουθούν τα κείμενα των άλλων παρά να γράφουν τα δικά τους κείμενα· αυτού του είδους οι μεταφραστές επιλέγουν συχνά έναν κάπως παθητικό προσανατολισμό στην πολιτισμική τους διαμεσολάβηση και στη ζωή τους γενικότερα, ορίζοντας για τους εαυτούς τους μικρούς κύκλους σχέσεων, αποκηρύσσοντας κάθε γεωπολιτικό ρόλο ή συναινώντας σε κυρίαρχους κανόνες. Οι δεοντολογικοί περιορισμοί στους μεταφραστές είναι τόσο εσωτερικοί όσο και εξωτερικοί. Αυτά ακριβώς είναι τα είδη των θεμάτων που πρέπει να εξετάζονται σε αυξημένο ακαδημαϊκό επίπεδο με σεβασμό στη μετάφραση, την πολιτισμική διεπαφή και την παγκοσμιοποίηση επειδή αυτά που διακυβεύονται έχουν αυξηθεί δραματικά καθώς ο κόσμος έχει γίνει περισσότερο διασυνδεδεμένος και αλληλένδετος. Είναι αποφασιστικής σημασίας σε καταστάσεις που συνεπάγονται πολιτική βία. Η αντιμετώπιση ερωτήσεων που σχετίζονται με την δεοντολογία, την ευθύνη και τη προσήλωση προηγείται της ικανότητας ενός μεταφραστή να νιώθει ισχυρός –να ακούγεται, να φαίνεται, να είναι ικανός να κάνει αφοσιωμένες επιλογές, να ασκεί ένα πλήρες εύρος μεταφραστικών επιλογών, να αυτοσχεδιάζει και να επινοεί, να παράγει νόημα, να μεταφέρει την πολιτισμική διαφορά, να κάνει παρεμβάσεις, να ασκεί ακτιβιστική διαμεσολάβηση κάθε είδους.

Η μετάφραση δεν είναι *αυτομάτως* μια δραστηριότητα που έχει θετικές δεοντολογικές συνέπειες. Οι μεταφραστές δεν ενεργούν πάντα για το καλό. Παρόλο που η μετάφραση ενεργεί για να φέρει κάτι καινούργιο στον κόσμο (Bhabha 1994),

μπορεί επίσης να επιβάλλει ξένες δομές σκέψης σε έναν πολιτισμό (Cheyfitz 1997). Αν και επιτρέπει την επιβίωση κειμένων και ιδεών (Benjamin 1923), οι ανισότητες αυτών που μεταφράζονται εγκαθιστούν πολιτισμικές ιεραρχίες και υποβιβάζουν συγκεκριμένους λαούς στη σιωπή σε διεθνείς τομείς. Η μετάφραση προφανώς συνεισφέρει στην ικανότητα των διαφορετικών ανθρώπων να καταλαβαίνουν ο ένας τον άλλον, αλλά μπορεί επίσης να κατασκευάσει στερεότυπα, να επιβεβαιώσει και να σκληρύνει τις πολιτισμικές αντιθέσεις και να αναζωπυρώσει τη βία. Οι μεταφραστές ως ανεξάρτητα άτομα και ως ομάδες είναι αναμειγμένοι σε εκείνες τις δεοντολογικά διαφορετικές χρήσεις της μετάφρασης και είναι και υπεύθυνοι γι' αυτές.

Η διεύρυνση του ορισμού της μετάφρασης στις διεθνείς γνώμες και η τροποποίηση των προσεγγίσεων της πολιτισμικής μετάφρασης έχουν προφανώς θεωρητικές συνέπειες για την πολιτισμική ανταλλαγή και την παγκοσμιοποίηση, αλλά έχουν επίσης δεοντολογικές συνέπειες που σχετίζονται με τις ευθύνες που αναλαμβάνουν οι μεταφραστές και με τα είδη των ερωτήσεων που κάνουν για τις δικές του σχέσεις, προοπτικές και πνευματικά πλαίσια. Αντίστροφα, η διατήρηση των περιορισμένων δυτικών προοπτικών που κυριαρχούν προς το παρόν στις μεταφραστικές σπουδές έχει επιπτώσεις όχι μόνο στην επιστημολογία της μετάφρασης αλλά και στην δεοντολογία της μετάφρασης. Συνεπώς, οι τρεις τομείς για τους οποίους έχω μιλήσει εδώ συσχετίζονται, σχηματίζοντας ένα πλέγμα όπου η μετάφραση, η πολιτισμική διεπαφή και η παγκοσμιοποίηση συναντώνται. Αποτελούν κεντρικά ζητήματα που πρέπει να αντιμετωπιστούν στο πλαίσιο των μεταφραστικών σπουδών για την διευκόλυνση του δικαίου και απλά προσεγγίσεις των πολιτισμικών ανταλλαγών καθώς ο κόσμος γίνεται όλο και περισσότερο διασυνδεδεμένος και το ενδεχόμενο για διαμάχη και βία εντείνεται περισσότερο.

Μετάφραση, παγκοσμιοποίηση και πολιτική βία

Καθώς ο κόσμος συρρικνώνεται από άποψη χώρου και χρόνου, οι ερωτήσεις σχετικά με τη διαμάχη και τη μετάφραση γίνονται όλο και περισσότερο αναπόφευκτες. Η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει την κατανομή των πόρων, καθώς και την οικονομική και εμπορική αλληλεξάρτηση, και η ηλεκτρονική δικτύωση του κόσμου σημαίνει ότι η γνώση του καθενός είναι ενδεχομένως ιδιοκτησία όλων. Αυτός είναι ένας κόσμος όπου ένας κάτοικος του Σαν Φρανσίσκο διαβάζει στο

τραπέζι του την ώρα του πρωινού τις δογματικές διαφορές στο Ισλάμ. Όπου σκοταδιστικά μουσουλμανικά δόγματα παίρνουν αποφάσεις που καταστρέφουν τα κεντρικά αξιόθεατα στη Νέα Υόρκη. Όπου οι αποφάσεις των τοπικών εκλογικών επιτροπών σε μια κομητεία της Φλόριντα ενεργοποιούν μια αλυσίδα γεγονότων που καταλήγουν στην εισβολή στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ. Όπου μη ελεγχόμενες πρακτικές αγροκτημάτων στην Κίνα προκαλούν το θάνατο άγριων μεταναστευτικών πουλιών σε όλο τον κόσμο και εγκυμονούν τον κίνδυνο μιας μαζικής πανδημίας και του επακόλουθου χάους μεταξύ των ανθρώπων σε κάθε ήπειρο. Όπου η κατασκευή των φραγμάτων στην Κίνα έχει την δυνατότητα να ελαττώσει τους υδάτινους πόρους σε τεράστιες περιοχές στην Ινδία και να προκαλέσει την εξάντληση της λεκάνης απορροής των Μεγάλων Λιμνών (Great Lakes) στις Ηνωμένες Πολιτείες. Όπου λαθραία εμπορεύματα από τις ζούγκλες της Νότιας Αμερικής βρίσκουν το δρόμο τους σε μικρές πόλεις σε όλο τον κόσμο και μπορούν να συνδεθούν με πολιτικές δολοφονίες μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών. Ζούμε σε ένα κόσμο όπου η παγκοσμιοποίηση κάνει ορατές τις έντονες συνδέσεις μεταξύ μακρινών και διαφορετικών τόπων, είτε αυτή η βία παρακινείται από διαφορές στις πολιτισμικές πρακτικές, από φτώχεια και ανισότητες των πόρων, από οικονομική εκμετάλλευση, ή από πολιτικές και θρησκευτικές αντιπαραθέσεις. Παρά τα οφέλη της, η παγκοσμιοποίηση έχει γίνει φορέας για νέα είδη πολιτικής βίας και για νέα είδη βίαιων αντιποίνων.

Για να αξιολογήσουμε την σχέση ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση, την πολιτική βία και τη μετάφραση είναι απαραίτητο να ξεπεράσουμε το απλουστευτικό και το προφανές. Δεν αρκεί, για παράδειγμα, από τη μία απλώς να καταδικάσουμε τους ισλαμιστές βομβιστές αυτοκτονίας ή από την άλλη απλώς να αποδώσουμε την ευθύνη για τα περισσότερα από τα δεινά του κόσμου στις Ηνωμένες Πολιτείες. Δεν είναι αρκετό να περιορίσουμε την εξέταση και την θεωρητικοποίηση της πολιτικής βίας στις Δυτικές και Ευρωκεντρικές δραστηριότητες ούτε να περιορίσουμε το πεδίο στα τρομοκρατικά δίκτυα, είτε αυτά τα δίκτυα συνδέονται με τη Μέση Ανατολή είτε με το λαθρεμπόριο στη Λατινική Αμερική και αλλού. Αυτές οι παρατηρήσεις θα έπρεπε να είναι αυτονόητες, ωστόσο μέχρι στιγμής στις μεταφραστικές σπουδές έχουν υπάρξει ανισορροπίες στα δεδομένα που έχουν σχέση με την διαμάχη και την βία. Αν και ως άτομα κάθε μεταφραστής και κάθε θεωρητικός της μετάφρασης κατέχει μια πολιτική θέση (και πολλοί πράγματι

διαδραματίζουν άκρως αφοσιωμένους, ακτιβιστικούς και κινητοποιημένους ρόλους), ως θεωρητικοί πρέπει να προσπαθήσουμε να δούμε και να αξιολογήσουμε το ευρύτερο δυνατό πεδίο δεδομένων. Αυτό σημαίνει να λάβουμε υπ' όψη μας όλα τα στοιχεία που σχετίζονται με τα φαινόμενα που εξετάζουμε, συμπεριλαμβάνοντας τα σημεία που θίγουν τις αδυναμίες στις πολιτικές μας τοποθετήσεις που κανονικά προτιμούμε να αποφεύγουμε σε ένα τυπικό πολιτικό λόγο. Με άλλα λόγια, υπάρχει μια διαφορά ανάμεσα στην πολιτική και την επιστημονική αφοσίωση, και η καταδίκη του προφανούς συμβάλλει ελάχιστα στην κατανόηση των περίπλοκων φαινομένων που σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση, την πολιτική βία και την μετάφραση.

Δεν μπορούμε να κατανοήσουμε το ρόλο της μετάφρασης στον σύγχρονο κόσμο αν δεν αρχίσουμε να σκεφτόμαστε τη μετάφραση με νέους τρόπους. Αν θέλουμε να κατανοήσουμε τη σχέση της μετάφρασης με την πολιτική βία και να δούμε τον ρόλο της στην παγκοσμιοποίηση, πρέπει να εγκαταλείψουμε την ζώνη ασφαλείας στην οποία βρίσκονται συνήθως οι μεταφραστικές σπουδές. Η έρευνα πρέπει να προχωρήσει πέρα από τη γραπτή μετάφραση και να περάσει στα προφορικά είδη μετάφρασης. Πρέπει να επιμείνει πέρα από τον επαγγελματισμό δυτικού τύπου στα πολλά άλλα είδη μετάφρασης που υπάρχουν στον κόσμο, συμπεριλαμβανομένης της κοινοτικής μετάφρασης, της έμμεσης μετάφρασης, και των ριζικών μορφών διάθλασης. Πρέπει να προχωρήσει πέρα από την ιδέα της μετάφρασης ως κλειστής μεταφοράς, πέρα από την κυρίαρχη σύλληψη της μετάφρασης στις δυτικές ευρωπαϊκές γλώσσες για περισσότερο από μισή χιλιετία, και να κοιτάξει τις άλλες μορφές που παίρνει και έχει πάρει η μετάφραση στους διάφορους πολιτισμούς του κόσμου. Όλα αυτά τα είδη μετάφρασης που ξεπερνούν τα όρια των συμβατικών μεταφραστικών σπουδών είναι σημαντικά, καθώς συμβάλλουν στον τρέχοντα γεωπολιτικό ρόλο της μετάφρασης σε έναν βίαιο παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Είναι καιρός να αρχίσουμε να εξετάζουμε το ρόλο όλων αυτών των ειδών μετάφρασης στην διακήρυξη λόγων, στην διεκδίκηση εξουσίας, στην διέγερση συγκρούσεων και στη διαιώνιση βίας, και να αναγνωρίσουμε και να εφαρμόσουμε τα είδη μετάφρασης που επιτρέπουν τον διάλογο, την ισότητα και την ειρηνική ανταλλαγή.

Στην προσπάθειά τους να μεταφράσουν τον πολιτισμό με υπεύθυνο τρόπο στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και της πολιτικής βίας, οι μεταφραστικές σπουδές και οι μεταφραστές πρέπει επίσης να δεσμευτούν να ακούγονται οι φωνές των

μελών και μη των πολιτισμών οι οποίοι διαπράττουν και βιώνουν βία. Για τους λόγους που έχουμε συζητήσει ούτε η θέση των μελών ούτε εκείνη των μη μελών μπορούν να είναι ποτέ εντελώς «ακριβείς» όσον αφορά τους τρόπους λειτουργίας ενός πολιτισμού, αλλά αυτό το καθιστά ακόμα πιο επιτακτικό να έχουμε πολιτισμικές αναπαραστάσεις από περισσότερες από μια οπτική, οι οποίες θα λειτουργούν διορθωτικά ή μια στην άλλη, αντί απλώς να επιτρέψουμε να περάσουν αναμφισβήτητοι μονολιθικοί ορισμοί που διακηρύσσονται από τις κυρίαρχες τοπικές ή παγκόσμιες δυνάμεις. Η μετάφραση διαδραματίζει έναν αποφασιστικό ρόλο στο να παρέχει σε ένα ευρύ φάσμα φωνών τη δυνατότητα να ακούγονται. Το να καταστήσουμε εκείνες τις φωνές διαθέσιμες και να αξιολογήσουμε τους λόγους που εκδηλώνονται, προϋποθέτει θαρραλέες ενέργειες μετάφρασης, διερμηνείας και ανάλυσης από ανθρώπους που γνωρίζουν τις σχετικές γλώσσες και μπορούν να δράσουν ως κρίκοι ή διαμεσολαβητές μεταξύ των πολιτισμών σε σύγκρουση. Πολλές από τις γλώσσες που εμπλέκονται στις τρέχουσες βίαιες διαμάχες δεν είναι συνηθισμένες μεταξύ των μεταφραστών στους ευρωκεντρικούς και βορειοαμερικανικούς κύκλους. Σε ένα κλίμα πολιτικής βίας, η ανάληψη μιας μεταφραστικής εργασίας αυτού του είδους ή μιας ανάλυσης αυτού του είδους εμπεριέχει μια διπλή ευαισθησία, τόσο από τους πολιτισμούς προέλευσης όσο και από τους πολιτισμούς υποδοχής, ωστόσο χωρίς θαρραλέες ενέργειες αυτού του είδους, η πιθανότητα πραγματικής ανταλλαγής μεταξύ των λαών σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο λιγοστεύει και η απειλή των βίαιων καταστροφών κλιμακώνεται.

Σ' αυτή την εποχή οι μεταφραστές και όσοι ενδιαφέρονται για τη μετάφραση πρέπει να συνεχίσουν να πιστεύουν ότι η μετάφραση παίζει όντως καθοριστικό ρόλο στον τρόπο που εξελίσσεται η παγκοσμιοποίηση και στη νομιμοποίηση της πολιτικής βίας. Έχει όντως μεγάλη σημασία, για παράδειγμα, εάν οι πολίτες που σκοτώνονται στα πλαίσια της πολιτικής βίας μεταφράζονται ως “παράπλευρη απώλεια”, “νεκροί”, “θάνατοι”, “αντάρτες”, “θύματα” ή “μάρτυρες”, έννοιες που συναντώνται στα πρωτόκολλα των δελτίων ειδήσεων σε διάφορες παγκόσμιες γλώσσες. Εδώ αναγνωρίζονται οι λόγοι τόσο της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών όσο και της Αλ Κάιντα, μεταξύ άλλων. Οι οδηγίες για το πώς να διατυπώνεται μια μετάφραση αυτού του είδους δεν μπορούν να επισημαίνονται από τους μεταφραστές απλώς ως πολιτική ή διατάγματα από το αφεντικό. Σε τελευταία

ανάλυση οι μεταφράσεις εμπεριέχουν τις ηθικές επιλογές και τις ευθύνες από πλευράς του κάθε μεταφραστή. Ο Andrew Chesterman (2000: 26) έχει τονίσει τον κρίσιμο ρόλο που διαδραματίζει ένας μεταφραστής ως άτομο στη μορφή κάθε μετάφρασης. Παρατηρεί ότι σε απάντηση της ερώτησης «γιατί ένας μεταφραστής πήρε αυτή την απόφαση;», μπορεί να διατυπώνονται επεξηγηματικές υποθέσεις, αλλά ότι σε τελευταία ανάλυση,

εφόσον οι επεξηγηματικές υποθέσεις απευθύνονται σε καταστασιακούς παράγοντες όπως ο σκοπός ή σε κοινωνικο-πολιτισμικούς παράγοντες όπως οι μεταφραστικοί κανόνες, πρέπει να ληφθεί υπ' όψη ότι μόνο αυτές επηρεάζουν στην πραγματικότητα τη μετάφραση μέσα από το ίδιο το μυαλό του μεταφραστή. Αυτή η συνειδητοποίηση τοποθετεί τον μεταφραστή στο κέντρο ενός αιτιολογικού μοντέλου. Αν εξαιρέσουμε τις τροποποιήσεις που γίνονται σε μια μετάφραση αφού υποβληθεί στον πελάτη, δεν υπάρχουν αιτίες που μπορούν να παρακάμψουν τους ίδιους τους μεταφραστές. Οι ίδιοι έχουν τον τελικό λόγο. Είναι οι στάσεις τους προς τους κανόνες, τον σκοπό, το κείμενο πηγή, την μεταφραστική θεωρία κτλ. που μετράνε σε τελευταία ανάλυση, παρά οι εξωτερικοί παράγοντες αυτοί καθαυτοί (2000: 26).

Η Gillian Lane-Mercier τονίζει επίσης την μεμονωμένη ευθύνη του μεταφραστή, παρά το γεγονός ότι η μετάφραση είναι μια “ πολιτισμικά προσδιορισμένη συλλογιστική δραστηριότητα” (1997: 65).

Οι μεταφραστικές σπουδές δεν είναι σε θέση να αντιδράσουν στην πολιτική βία στα πλαίσια ενός παγκοσμιοποιημένου κόσμου αν δεν επαναπροσδιοριστεί η διαμεσολάβηση των μεταφραστών και δεν ενισχυθεί η θέση τους με νέους τρόπους. Η διεύρυνση της έννοιας της μετάφρασης, με αποτέλεσμα να διευκολυνθεί η δεκτικότητα σε όλες τις διεθνείς μορφές και συλλήψεις της μετάφρασης, συνδέεται με την ενίσχυση της θέσης των μεταφραστών και την διατίμηση της διαμεσολάβησης του μεταφραστή. Παρόμοια, η ικανότητα να εκφράζεται η πολιτισμική διαφορά στη μετάφραση, προχωρώντας πέρα από τις ανεξέταστες πολιτισμικές προϋποθέσεις που συνιστούν κυρίως πολιτισμικά πλαίσια ως μορφές της «ιστορίας που γίνεται φύση», είναι καθοριστικής σημασίας στον ζωτικό ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι μεταφραστές στα τρέχοντα πλαίσια. Με ένα ευρύτερο φάσμα μοντέλων για τη μετάφραση και μια βαθύτερη

κατανόηση των τρόπων λειτουργίας της πολιτισμικής μετάφρασης, οι μεταφραστές αποκτούν επιλογές και δύναμη. Υπάρχει μια επαναλαμβανόμενη σχέση ανάμεσα στην ενίσχυση της θέσης του μεταφραστή, τη διεύρυνση της έννοιας της μετάφρασης και την κατανόηση των τρόπων με τους οποίους ο πολιτισμός συνιστά και συνίσταται από τη μετάφραση. Με απαραίτητη την αυτοαναφορά στον τρόπο με τον οποίο ο κάθε μεταφραστής σκέφτεται τη μετάφραση καθώς και στον τρόπο με τον οποίο οι μεταφραστικές σπουδές ορίζουν τον εαυτό τους, αυτές οι φαινομενικά τεχνικές όψεις των μεταφραστικών σπουδών είναι βασικές για τους δεοντολογικούς ρόλους που μπορεί να διαδραματίσει η μετάφραση στην παγκοσμιοποίηση και στον περιορισμό της πολιτικής βίας. Εάν η μετάφραση θα συμβάλλει τελικά στην καθιέρωση ενός πιο δίκαιου κόσμου ή στην θέσπιση νέων μορφών ιμπεριαλισμού, ή αν θα προωθήσει τη διαμάχη και τη βία ή θα μετριάσει την πολιτική εχθρότητα και θα υποστηρίξει την ειρήνη, μένει να το δούμε.

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ

Translating culture in an age of political violence

There cannot be ethical cultural interface, particularly multidirectional cultural exchange, if translators do not know how to translate culture such that otherness can be perceived and received. Indeed, negotiating otherness is central to the elimination of political violence of all types, including state violence. Thus far models for understanding and translating culture have remained relatively simplistic in translation studies, and such simplistic views favour dominant ideologies and dominant cultures, whether in regional or global contexts, sectarian or military contexts. Post-colonial translation studies have shown how difficult and complex it is to have bidirectional cultural exchange in situations where there are asymmetries of power. Cultural representations are central to identity formation, assertion of cultural difference on the part of subordinate groups or nations, insistence upon social perquisites, and demands for cultural independence and autonomy. In resistant post-colonial translations these motivations can cause cultural representations to become skewed in various ways that serve the interests of the colonized, but the dominance of one culture by another also motivates colonizers to manipulate representations of culture as well, illustrating that cultural representations can be utilized in constructions of the other for purposes pertaining to control and conflict.⁹ Cultural translation is a chief locus for the manipulation of texts in translation, motivated potentially by interests pertaining to both the source culture and the receiving culture. Phenomena such as these are apparent not just in translations for post-colonial contexts but also in translations produced for globalized markets and global media, in part because translation in globalized situations (like post-colonial translation) also often proceeds within inequalities of power. These questions are central to representations of political violence in translation, as well as to broader types of representation that support overt and covert forms of cultural violence in global transactions.

Because cultural conflicts are a prime motivation for political violence, if cultural exchange in a globalized world is to be two-way rather than a one-way conveyance of dominant Western material culture, Western values and Western social patterns, clearly the issue of cultural translation must be faced squarely. Although the assertion of difference from dominant and hegemonic standards has been a major feature valorized in translation studies analysing and advocating the agency of the translator – stressed, for example, by Lawrence Venuti (1992, 1995, 1998) – the pragmatic dimensions of cultural translation have not been systematically investigated by scholars promoting the empowerment of translators, nor has practice kept up with theory.

How can cultures be conveyed and received on an equal footing? There are several factors that are preconditions of equity in cultural exchange as it can be promoted by means of translation, including greater appreciation of the complex nature of culture itself; awareness of the difficulties inherent in understanding the characteristics of any particular culture, whether one is an insider or an outsider of that community; development of more complex practices for translating culture; and recognition of the material dimensions that control cultural exchange, thus facilitating or impeding such interface. Let us consider each of these factors in turn.

The nature of culture itself must be problematized more adequately in translation studies, particularly in relationship to political violence and globalization, and culture must be understood in more complex ways than has been the case thus far in translation studies. A decade ago Sherry Simon observed that the framework for understanding the nature of culture in translation studies was deplorably simplistic compared with frameworks in other fields: ‘While “culture” is recognized as one of the most difficult and overdetermined concepts in the contemporary human and social sciences, it often appears in translation studies as if it had an obvious and unproblematic meaning’ (1996: 137). Her statement continues to be relevant today, for in many quarters discussions of cultural differences continue to focus primarily on asymmetries of language and material culture. In other disciplines theories of culture stress ‘things’ or ‘material culture’ less than practices and dispositions, including such cultural factors as signs, symbols, beliefs, discourses, values, ideas, ideals and ideologies, all of which form systems and integrated structures which are at the same time both heterogeneous and dynamic, thus constantly changing. Some

translation scholars such as David Katan, Basil Hatim and Ian Mason have begun to discuss the question of translating culture within broader frameworks, including sociolinguistic contexts, semiotics, ideology and values, but there is still considerable need to increase the range of issues considered in cultural translation, particularly if translation is to play a mediating role between cultural systems in globalized contexts or polarized political situations involving potential violence of various types.¹⁰

Despite the fact that translation studies is beginning to move towards a broader recognition of the complexity of culture, the field is only at the initial stages of acknowledging the difficulties in understanding and representing culture that are associated with subject position, perspective and the processes of writing culture *per se*. This stands in marked contrast to the long-standing debates about these problems in fields such as ethnography and anthropology that share with translation studies many of the same difficulties pertaining to perceiving and conveying cultural differences, as well as responsibilities for representing cultural others.¹¹

Part of the difficulty in understanding culture is that cultural perception stands between ‘two opposing systems of lacunae’, to use the words of Pierre Bourdieu (1977: 18, original emphasis). Bourdieu indicates that the major dispositions of a culture are operative in fundamental practices. These practices in turn are encoded so deeply in the bodies and psyches of members of the culture in question that they become forms of ‘history turned into nature’, history ‘denied as such’ (Bourdieu 1977: 78). Such features of culture are produced by and also reproduce the *habitus*, to use Bourdieu’s terminology, with the *habitus* being ‘understood as a system of lasting, transposable dispositions which, integrating past experiences, functions at every moment as a matrix of perceptions, appreciations, and actions and makes possible the achievement of infinitely diversified tasks’ (Bourdieu 1977: 82–3, original emphasis).¹²

The workings of the *habitus* make it problematic to understand (and translate) the underpinnings of a culture because dispositions are difficult (or impossible) to observe (and are rarely textualized, being ‘denied as such’), and a culture’s practices alone may seem trivial, unmotivated, disconnected and random. Bourdieu’s concept of the *habitus* illustrates the extent to which participants are unconscious of their

own culture (it is 'history turned into nature'), including those facets of culture constructed by language. Culture is formed of practices that are to a very great extent not consciously understood. People know what is appropriate in a cultural context without being able to explain or even necessarily to identify the operative cultural structures, practices, values or dispositions. The problem of analysing a culture – one's own or another – is correspondingly acute, as Bourdieu indicates.

It is as problematic for members of a culture to describe or explain their own practices, as it is for external observers to do so. In the case of insiders, the fact that dispositions seem 'natural' rather than a matter of history means that explanations have a way of becoming somewhat arbitrary and untrustworthy, at times misleadingly structured by the very questions posed to the informants. In the case of external observers, there is a tendency to see cultural practices and cultural systems as more static, rigid and deterministic than they are experienced in practice. Observers tend towards theories and constructions of culture that posit rules rather than recognizing creative improvisation, and the result is objectification, hypostasis and false consistency. Observers can also remain locked in a view that their own cultural practices are 'natural' and hence retain an alienated stance towards the cultural other. Although no objectivity is strictly speaking possible in cultural translation because the perspective of the translator always determines perception of a culture and the task of translation, self-reflexivity in translating culture ameliorates some of the worst distortions as a translator struggles with the task of understanding culture *per se*.

Moreover, in the case of translating culture, culture is coded in the body, both the body of the subject and the body of the translator. The translator must not only unpack cultural configurations and practices embodied in the source text, the source culture, the author, and so forth, but be able to interpret his own cultural practices and dispositions, especially those practices that inform and are embodied in the translation process itself. All of these difficulties in perceiving culture and writing culture are further complicated by particular individual perspectives having to do with values, political commitments, ideological engagements and self-interest. These complex issues having to do with perceiving and writing culture as a precondition of translation that can promote equitable and respectful cultural interface remain to be widely acknowledged and discussed in translation studies.

One can see that all these problems of perception and production have heightened implications as the world globalizes, particularly in situations involving conflict or violence.

It is not sufficient to have an abstract understanding of the problems of translating culture in order to promote effective cultural interface through translation; translators also need operative strategies for doing so. Because translation is a practice (or, better, a set of practices), translation studies needs to develop concrete methods to approach cultural translation that are practicable yet flexible enough to be relevant to a variety of subject positions and ideological orientations besides those in service of dominant values, dominant cultures and dominant nations. At present, however, students are usually taught to approach cultural translation in a linear manner: cultural translation remains fixated on the lexical and linguistic problems of the translation process, and the process is imaged as a linear one, in which cultural problems are solved in series as a translator moves through the text. Translators are taught to direct their attention to specific locations in texts where cultural problems are embodied in surface elements of the language of the text: unfamiliar words referring to elements of the material culture, behaviours and practices that are unknown to the target audience, culturebound symbols, sociolinguistic conventions such as politeness conventions that vary across languages and cultures, alternative institutions and social structures, and so forth. These questions are then resolved one by one in serial fashion until the translation is achieved. A central problem with such approaches is that they do not acknowledge and address the mainsprings of cultural difference in any systematic way, nor do they provide adequately for modes of integrating cultural representations cohesively across whole texts, both of which are essential for effective cultural mediation. Although such methods might work reasonably well in translating between two closely related cultures, they are inadequate to deal with cultural translation in global contexts, particularly those involving cultural conflict.

Linear translation of culture is also problematic because of the difficulties inherent in perceiving culture that we have discussed above. Linear and atomistic consideration of cultural elements tends to disperse self-reflexivity, which is essential for thinking about how the translator's subject position impinges on the translation process. As a consequence, linear methods of cultural translation

privilege the unspoken presuppositions dominant in the translator's own culture or in the world as a whole. Absent some particular intervening factors, it will be those unspoken dominant views that play the role of 'history become nature'. Thus, the dispositions, values, conceptual structures, and political and ideological orientations of the dominant powers instantiated in the commitments of the translator, reflected in internalized norms, or built into the larger geopolitical context of the translation project will tend to displace attention to cultural difference as a patterned element of the translated text. This is particularly the case when translators are from Western cultures, but cultural elites from whom translators in other parts of the world are often drawn also tend to be Westernized in many of their outlooks and in their training.¹³ Translators in an anti-Western environment are likely to be equally emeshed in the dominant perspectives of their contexts, and it goes without saying that such problems are also inherent in heavily partisan situations directly associated with political violence.

Modes of cultural translation must therefore be developed that fully validates and attends to underlying systemic disparities of culture as well as differences in particulars. In *Enlarging Translation, Empowering Translators* (2007: 232–54) I outline a holistic mode of conceptualizing the translation of culture that moves beyond practices currently used in translation studies, a mode that attends to elements such as dispositions, values, ideologies and discourses, providing a framework for decision-making about the surface manifestations of culture that mark the source text, serving as a platform for integrating cultural translation into larger cohesive patterns, and attending to questions of self-reflexivity about culture. Such an approach is indispensable for activist translation projects or for translation as a form of cultural mediation in highly charged or violent cultural contexts.

Finally, in order to facilitate cultural interface that is multidirectional rather than oriented to the unilateral dissemination of Westernized cultural forms, thus displacing local cultural forms elsewhere in the world, translators must be realistic about the material conditions of translation and cultural exchange under globalization. The exchange of culture is never 'free': there are always economic and ideological interests at play in decisions about what cultural elements are worthy of translation and how those cultural translations should be financed.¹⁴ Translators who wish to promote cultural exchange that transcends the interests and

investments of multinational corporations and other globalized entities may have to consider various forms of activist interventions and associations in addition to their work as translators. Such activities might take the form of joining voluntary associations that translate materials suppressed or ignored by powerful interests, helping to establish publishing houses to disseminate translations of texts from less powerful cultures, or integrating translation with direct activist interventions of other types.¹⁵ It will not do, however, to be romantic and to imagine that beauty, truth, justice and peace can prevail without direct action on the part of translators themselves in achieving multidirectional cultural exchange in geopolitical contexts involving asymmetries of power and inequities in economic resources.

All of these problems related to translating culture have increased by a new order of magnitude since globalization has taken off; clearly they are particularly critical in situations involving political conflict and violence, where cultures stand in polarized opposition. Translated representations of other cultures in situations involving violence can tend to the stereotypical, inflaming violence rather than calming it or promoting understanding. Such representations are used to exacerbate oppositions, to mobilize populations, to fan the flames of war, and to justify torture, terrorism and violence of all sorts. Translators need to be aware of the pressures on them to conform to such attitudes and thus to contribute to violence; they also need to understand that current protocols for cultural translation are very limited in their power to mediate cultural conflict. In turn analysts of globalization would do well to examine the ways that cultural translation is used to excite and spread political violence, and to enlist volunteers to participate in violence.

Ethics and translation

Let us now turn to the third question that I believe is fundamental for translators negotiating cultural interface in the context of globalization and political violence, namely a reconsideration of the role of ethics and ideology in the profession of translation. Translation does not stand in a neutral space: this is true whether we consider translation agents, processes or products. All are positioned ethically, politically and ideologically. Clearly such aspects of translation increase geometrically in the context of globalization, and one of the most noticeable aspects of translation studies since the beginning of the cultural turn of translation studies in

the late 1980s has been the exploration of the ideology of translation and the emphasis on and calls for translators to be visible and engaged.¹⁶

Because translators are among the chief mediators between cultures, their work has important geopolitical consequences that demand ethical selfawareness and self-scrutiny. This immense topic can only be touched on briefly here, but it should be obvious that this is an area where translator training and self-training require significant rethinking because of the heightened ethical implications of globalization and contemporary political violence in the world, much of which involves translators in some role. Students of translation and practising translators should be informed about where and how ethics and ideology figure implicitly and explicitly in texts, in translation processes and in the use of translation products. They should be exposed to many of the important case studies pertaining to these questions that have been analysed in descriptive translation studies. Translators should also be instructed in contemporary views of ethics that stress the need for ethical decisions to be formulated with an awareness of the subject positions of others in addition to the subject position of the self as ethical agent. I have found that it also helps translators to analyse overtly their own implicit and explicit ethical, political and ideological formation and commitments. It is useful for instructors to emphasize that ethics and ethical behaviour do not stop at the level of personal action or religious belief, but that there are geopolitical dimensions as well. All of this sounds obvious to those in translation studies who are activists and who have been thinking about ethical aspects of translation for many years, but even skilled and well-educated translators can be surprisingly well served by discussions of these dimensions of ethics.

There are more specific ethical issues that bear discussion with translators also. It is useful for translators working in contexts related to globalization to think about their circles of affiliation and responsibility. What reference points does a translator use for making ethical choices? The larger the framework within which a translator situates the self, the broader the translator's ethical awareness must be. Thus, thinking about responsibilities to the self, the family, the community, the nation and the world open up wider and wider ethical issues and demand increased ethical sensibilities. It is also important for translators – like other human beings – to understand that most ethical decisions are not simple alternatives between good and

bad. Sometimes there are no obvious good choices. The most difficult ethical decisions are almost always decisions between two goods or choices of the lesser of two evils. Rarely is there a closed set of criteria that determines ethical judgements, and globalized contexts with their many parameters demand particularly complex ethical thinking. Similarly translators need to understand that there are contradictions and interferences in any ethical or cultural system and situation; thus there may be good reasons impelling translators in diametrically different directions to be adjudicated. These issues are heightened in situations involving political violence.

Consistency is a central ethical concern, not always something that can be achieved as I have suggested, and yet it is an issue that any ethical agent must think about. Globalization with its increased set of relevant parameters intensifies the need for attention to coherence in the translator's ethical orientation. One tool in this process is to ask about narrative consistency. What 'story' does a translator tell about the self in the world? Is this story consistent with the translator's assignment, the impact of the translation on the receiving audience, the actions of the employer in the world, and so forth?¹⁷ Related to issues of consistency is the necessity to think tactically about ethical actions: to be aware of the pragmatic and political implications of ethical actions so that a translator can be effective and also deliberate in choices. Obviously when political violence is a factor, such questions are acute. These are only a small number of the considerations pertaining to ethics that a translator must keep in mind and that translator training can instill in students operating in the contexts of globalization and political violence, but they indicate the direction that ethics in translation training can take.

Let us turn from specific issues of ethics to some meta-considerations about translator training and professional ethics. Instead of developing a critical ethical sense, often in translation training and in professional codes of ethics, ethical considerations are framed precisely so as to efface translators' most significant ethical responsibilities and to deaden their ethical sensibilities, thus discouraging their agency and disempowering them in multiple ways. For example, some approaches to translator training instruct translators that they should be neutral in their stance towards their work and that they should not pass judgement upon the utterances they are translating. This ethical stance is epitomized in the training of

court interpreters and medical translators, and it may seem appropriate in those contexts, even though it is not obvious what ‘neutral’ means.¹⁸ When extended to translation tasks in general, however, the injunction to be ‘neutral’ eviscerates the agency of translators; approaches to the ethics of translation recommending neutrality are paradigmatic of the dispersal of ideology in translation studies and the tendency to efface ethical issues in translator training.¹⁹

The pressure to undermine the translator’s ethical and ideological selfawareness, as well as the translator’s empowered agency, may increase around the world in the age of globalization as translators are enlisted more and more in projects with a global reach that are sponsored by multinational political, economic or military interests. One form that the dispersal of ethics, ideology and translator agency takes is the restriction of the focus of professional ethics to the micro levels of textual fidelity and immediate obligations to the employer, effacing larger spheres of responsibility to communities and the world. Anthony Pym reminds us, however, that ‘the translator’s moral allegiance need not be entirely to one side or the other, not even if only one side is paying’, an argument that he sees as ensuing directly from viewing translation as a form of cooperation (2000: 190).²⁰ Quoting documents from ECOS (*Traductores e Intérpretes por la Solidaridad*), Mona Baker also emphasizes that ‘translators and interpreters must be trained for society and not just for the market’ (2006b: 473).

It is no accident that the effacement of ethics and the dispersal of ideology occur in the professional channelling of translators, for translators are potentially powerful agents. Societies and organizations are deeply invested in the allegiance and loyalty of their translators and develop methods to prevent translators from becoming traitors. The best way to ensure the allegiance of translators is to undermine their independent ethical and ideological judgement, to keep them inscribed within dominant politicized loyalties, and to efface this inscription at the very inception of their careers. It is dangerous to those in power when translators begin to feel empowered and to exert their own ethical judgements: in such cases translators can much more easily assume independent ethical agency that may be judged as betrayal by those in power. In situations involving political violence, this potential of betrayal becomes a matter of life and death.

Many translators and their teachers are actually content to stay inscribed in dominant frameworks and to be disempowered by the effacement of their agency. Indeed the profession attracts some people who prefer to follow the texts of others rather than write their own texts; such translators often choose a somewhat passive orientation to their cultural agency and their lives in general, defining for themselves small circles of affiliation, disavowing any geopolitical role, or acquiescing in dominant norms. The ethical constraints on translators are internal as much as they are external. These are precisely the sorts of issues that must receive heightened scholarly interrogation with respect to translation, cultural interface and globalization because the stakes have become dramatically higher as the world has become more interconnected and more interdependent. They are critical in situations involving political violence. Confronting questions related to ethics, responsibility and affiliation is antecedent to the ability of a translator to feel empowered – to be heard, to be seen, to be able to make engaged choices, to exercise a full range of translation options, to improvise and invent, to construct meaning, to convey cultural difference, to make interventions, to exert activist agency of any sort.

Translation is not ipso facto an activity that has positive ethical consequences. Translators do not always act for the good. Although translation does act to bring newness into the world (Bhabha 1994), it can also impose foreign structures of thought on a culture (Cheyfitz 1997). Although it allows for the survival of texts and ideas (Benjamin 1923), the inequities of what is translated establish cultural hierarchies and relegate certain peoples to silence in international domains. Translation obviously contributes to the ability of diverse people to understand each other, but it can also construct stereotypes, confirm and harden cultural oppositions, and inflame violence. Translators as individuals and as groups are implicated in, and responsible for, these ethically different uses of translation.

Opening up the definition of translation to international views and modifying approaches to cultural translation obviously have theoretical implications for cultural exchange and globalization, but they also have ethical implications related to the responsibilities translators assume and the types of questions they ask about their own affiliations, perspectives and intellectual frameworks. Conversely, retaining limited Western perspectives that currently dominate translation studies

not only has implications for the epistemology of translation but for the ethics of translation as well. Thus, the three areas I have discussed here are interrelated, forming a nexus where translation, cultural interface and globalization meet. They are central issues to be addressed within translation studies in facilitating equitable and just approaches to cultural exchange as the world becomes increasingly interconnected and the potential for conflict and violence becomes more explosive.

Translation, globalization and political violence

As the world becomes ever smaller in terms of space and time, questions about conflict and translation become increasingly inescapable. Globalization affects distribution of resources, as well as economic and commercial interdependence, and the electronic networking of the world means that knowledge of each is potentially the property of all. This is a world where sectarian differences in Islam are morning reading at the breakfast table in San Francisco. Where obscurantist Muslim sects make decisions that obliterate central landmarks in New York City. Where decisions of local electoral committees in one county of Florida set in motion a chain of events that results in the invasion of Afghanistan and Iraq. Where unregulated farmyard practices in China cause migrating wild birds all over the world to die and bring the risk of a massive pandemic and ensuing chaos among humans on every continent. Where the building of dams in China has the potential to diminish water resources in vast areas of India and to cause the depletion of the Great Lakes watershed in the United States. Where contraband from the jungles of South America finds its way to small towns around the world and can be linked to politicized killing among both producers and consumers. We live in a world where globalization makes visible violent connections between distant and diverse places, whether that violence is motivated by differences in cultural practices, by poverty and inequities of resources, by economic exploitation, or by political and religious contestations. Its benefits notwithstanding, globalization has become a vector for new sorts of political violence and for new sorts of violent reprisals.

In assessing the relationship between globalization, political violence and translation, it is essential to go beyond the simplistic and obvious. It does not suffice, for example, simply to condemn Islamic suicide bombers on the one hand or on the other hand simply to assign blame for most of the world's ills to the United States. It is not sufficient to restrict examination and theorization of political violence to Western and Eurocentric activities nor to limit the purview to terrorist networks, whether those networks are associated with the Middle East or drug trafficking in Latin America and elsewhere. These observations should go without saying, yet to date in translation studies there have been imbalances in the data considered relative to conflict and violence. Although as persons each individual translator and translation scholar holds a political position (and many indeed play highly committed, activist and mobilized roles), as scholars we must try to see and assess the broadest possible field of data. This means considering all evidence related to the phenomena under investigation, including points that touch on weaknesses in our own political positionings that we normally prefer to avoid in ordinary political discourse. That is to say, there is a difference between political commitment and committed scholarship, and condemnation of the obvious makes little contribution to understanding the complex phenomena pertaining to globalization, political violence and translation.

We cannot understand the role of translation in the contemporary world unless we begin to think about translation in new ways. If we want to understand the relationship of translation to political violence and to see its role in globalization, we must leave the comfort zone that translation studies normally inhabits. The investigation must go beyond written translation to oral forms of translation. It must press beyond Western-style professionalism to the many other types of translation that exist in the world, including community translation, indirect translation, and radical forms of refraction. It must move beyond the concept of translation as close transfer, the dominant conceptualization of translation in Western European languages for more than half a millennium, and look at the other forms that translation takes and has taken in the many cultures of the world. All these types of translation that are beyond the bounds of conventional translation studies are significant, for they contribute to the current geopolitical role of translation in a violent globalizing world. It is time to begin to investigate the role of all of these

types of translation in promulgating discourses, asserting power, exciting conflict and perpetuating violence – and to identify and practise types of translation that enable dialogue, equity and peaceful interchange.

In striving to translate culture in a responsible way in the context of globalization and political violence, translation studies and translators must also make a commitment to make audible the voices of insiders as well as outsiders of cultures perpetrating and experiencing violence. Neither the positionality of insiders nor that of outsiders can ever be fully ‘accurate’ about the workings of a culture for reasons we have discussed, but that makes it all the more imperative to have cultural representations from more than one perspective, serving as correctives to each other, rather than simply to allow monolithic definitions promulgated by dominant regional or world powers go unchallenged. Translation plays a crucial role in enabling a broad range of voices to be heard. Making those voices available and assessing the discourses that become manifest both involve courageous acts of translation and courageous acts of interpretation and analysis by people who know the relevant languages and can act as links or mediators between cultures in conflict. Many of the languages involved in current violent conflicts are not common among translators in Eurocentric or North American circles. In a climate of political violence, undertaking such a translation task or such an analysis involves a double vulnerability, both from the source and target cultures, yet without such acts of courage, the possibility of actual interchange between peoples in a globalized world becomes dim and the threat of violent catastrophes escalates.

In this era translators and those interested in translation must keep the faith that translation does in fact make a huge difference in the way that globalization proceeds and in the legitimation of political violence. It does make a significant difference, for example, whether civilians killed in political violence are translated as ‘collateral damage’, ‘casualties’, ‘deaths’, ‘insurgents’, ‘victims’ or ‘martyrs’, senses that are found in the protocols for news reports in various world languages. One recognizes here the discourses of both the government of the United States and al-Qaeda, among others. Instructions about how to frame such a translation cannot be labelled by translators simply as policy or edicts from the boss. Ultimately translations entail ethical choices and responsibilities on the part of individual translators. Andrew Chesterman (2000: 26) has stressed the crucial role that a

translator as an individual plays in the shape of any translation. He observes that in answer to the question ‘why did the translator make this decision?’, explanatory hypotheses may be offered, but that ultimately,

insofar as explanatory hypotheses appeal to situational factors such as the *skopos* or socio-cultural factors such as translation norms, it must be borne in mind that these only actually affect the translation via the translator’s own mind. This realization places the translators at the centre of a causal model. If we exclude alterations made to a translation after it has been submitted to the client, there are no causes which can bypass the translators themselves. They themselves have the final say. It is their attitudes to norms, *skopos*, source text, translation theory, etc. that ultimately count, rather than these external factors per se. (2000: 26)

Gillian Lane-Mercier also stresses the individual translator’s responsibility, despite the fact that translation is a ‘culturally determined discursive activity’ (1997: 65).

It is not possible for translation studies to respond to political violence in a globalizing world unless the agency of translators is reconceptualized and translators become empowered in new ways. Enlarging the concept of translation, thus facilitating receptivity to all international forms and conceptualizations of translation, is connected with the empowerment of the translator and the valorization of the translator’s agency. Similarly, the ability to convey cultural difference in translation by moving beyond unexamined cultural presuppositions that constitute dominant cultural frameworks as forms of ‘history turned into nature’ is key to the vital role that translators can play in current contexts. With a broader range of models for translation and a deeper understanding of the workings of cultural translation, translators gain options and power. There is a recursive relationship between the empowerment of the translator, the enlargement of the concept translation, and the understanding of the ways that culture constitutes and is constituted by translation. Requiring self-reflexivity in how individual translators think about translation, as well as how translation studies defines itself, these seemingly technical aspects of translation studies are central to the ethical roles that translation can play in globalization and in mitigating political violence. Whether translation will ultimately help to establish a more just world or institute new forms

of imperialism, whether it will promote conflict and violence or dampen political enmity and promote peace, all remain to be seen.

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ

Έχοντας ολοκληρώσει τη διαδικασία της μετάφρασης του αγγλικού αποσπάσματος θα προχωρήσω σε μια παρουσίαση ορισμένων βασικών χαρακτηριστικών του κειμένου πηγή, θα καταδείξω τα προβλήματα που συνάντησα κατά τη μεταφραστική διαδικασία και τον τρόπο με τον οποίο οδηγήθηκα στην επίλυση τους. Για το σκοπό αυτό βασίστηκα στο βιβλίο της Christiane Nord, *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*, το οποίο όπως φανερώνει και ο τίτλος ασχολείται με λειτουργικές προσεγγίσεις στη μετάφραση των κειμένων.

Μετά τον αντίκτυπο της Θεωρίας του Σκοπού (Skopostheorie) και της Θεωρίας της Μεταφραστικής Δράσης (Theory of Translational Action) στη μεθοδολογία της μεταφραστικής διαδικασίας, κατά το τέλος της δεκαετίας του 1970, αρχίζει μία μετάβαση από τις γλωσσολογικές προσεγγίσεις (έμφαση στο μόρφωμα, σύνταγμα, πρόταση κτλ.) στις λειτουργικές προσεγγίσεις. Η Katharina Reiss ως μια από τους βασικούς εκπροσώπους των λειτουργικών προσεγγίσεων είναι εκείνη που πρώτη εισήγαγε τον παράγοντα «λειτουργικότητα» στον μεταφρασεολογικό λόγο. Στη συνέχεια έρχονται στο προσκήνιο οι Hans G. Hönig και Paul Kussmaul, οι οποίοι με το βιβλίο τους *Strategie der Übersetzung* (Translation Strategy) το 1982 ανοίγουν τον δρόμο για τις λειτουργικές προσεγγίσεις, θεωρώντας τις ως κατάλληλες λύσεις στα μεταφραστικά προβλήματα. Το κοινό στοιχείο όλων των εκπροσώπων της λειτουργικότητας, σε αντίθεση με τους εκπροσώπους των γλωσσολογικών προσεγγίσεων, είναι το γεγονός ότι εστιάζουν στις πραγματολογικές και πολιτισμικές διαστάσεις της μετάφρασης ανεξάρτητα από τη γλώσσα.

Η ύπαρξη διαφορετικών πολιτισμών και κατ' επέκταση διαφορετικών γλωσσών καθιστά επιτακτική την διαδικασία της μετάφρασης σε περίπτωση που οι δυο αυτοί διαφορετικοί πολιτισμοί έρθουν σε επαφή. Η μετάφραση λοιπόν είναι μια εσκεμμένη αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών που επιφέρει αλλαγές σε μια συγκεκριμένη κατάσταση πραγμάτων, κυρίως στην αδυναμία αυτών των πολιτισμών να επικοινωνήσουν. Καθώς όμως η μετάφραση είναι περίπλοκη και σύνθετη στη φύση της πρέπει να στηρίζεται σε ένα θεωρητικό υπόβαθρο που θα μπορεί να είναι ευέλικτο ώστε να είναι σε θέση να λαμβάνει υπόψη του τις ποικίλες πτυχές και παραμέτρους του μεταφράζιν, όπως το μοντέλο της Nord (στο οποίο βασίστηκα και εγώ η ίδια για την ανάλυση του κειμένου μου). Το μοντέλο της περιλαμβάνει την ανάλυση των εξωκειμενικών και ενδοκειμενικών διαστάσεων της επικοινωνιακής πράξης και είναι σχεδιασμένο να αναγνωρίζει όλα τα στοιχεία που σχετίζονται με τη λειτουργία τόσο στο ΚΠ όσο και στο ΚΣ όπως ορίζεται από τις μεταφραστικές οδηγίες.

Ας περάσω όμως τώρα στο κείμενο που ανέλαβα να μεταφράσω. Το κείμενό μου είναι ένα απόσπασμα από το βιβλίο *Globalization, Political Violence and Translation* από τους Esperanza Bielsa και Christopher W. Hughes, στο οποίο παρουσιάζεται η παγκοσμιοποίηση της βίας και ο ρόλος της μετάφρασης στο πλαίσιο αυτό. Είναι ένα κείμενο επιστημονικό με όρους γενικού και ειδικού λεξιλογίου, με ύφος απλό αλλά ταυτόχρονα και τυπικό. Στη διαδικασία της μετάφρασης και στην προσπάθειά μου να καταλήξω στο επιθυμητό μεταφραστικό αποτέλεσμα (θα εξηγήσω παρακάτω τι ακριβώς εννοώ με αυτό) συμβουλευτήκα το βιβλίο της Christiane Nord, *Translating as a Purposeful Activity*. Τα μεταφραστικά μοντέλα που προτείνει για τις κειμενικές λειτουργίες, η τυπολογία της για τις μεταφράσεις, οι κανόνες και οι συμβάσεις στις μεταφράσεις, η κειμενική ανάλυση και η αναγνώριση των μεταφραστικών προβλημάτων είναι όλα δομημένα υπό το πρίσμα του λειτουργισμού. Επεξηγεί τα πάντα αναλυτικά και με τέτοιο τρόπο που είναι πολύ εύκολο ακόμα και ένας μη ειδικός της μετάφρασης να βοηθηθεί από το βιβλίο αυτό. Έτσι λοιπόν και εγώ ύστερα από πολύ προσεκτική ανάγνωση όλων αυτών που αναλύει η Nord θα παρουσιάσω τον τρόπο που τα αξιοποίησα για να οδηγηθώ στο κατάλληλο μεταφραστικό αποτέλεσμα.

Αρχικά όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η Nord ένα πάρα πολύ σημαντικό μέρος της μεταφραστικής διαδικασίας είναι οι μεταφραστικές οδηγίες. “Κάθε μεταφραστική εργασία πρέπει να συνοδεύεται από οδηγίες οι οποίες ορίζουν τις συνθήκες υπό τις οποίες το κείμενο-στόχος πρέπει να επιτελεί τη συγκεκριμένη λειτουργία του”. Είναι γεγονός ότι ένα μετάφρασμα μπορεί να χρειαστεί να επιτελέσει διαφορετική λειτουργία από αυτή που επιτελεί το κείμενο-πηγή. Σε αυτή την περίπτωση ο μεταφραστής θα πρέπει να έχει λάβει εκ των προτέρων τις κατάλληλες μεταφραστικές οδηγίες προκειμένου να οδηγηθεί και στις ανάλογες μεταφραστικές επιλογές. Σύμφωνα λοιπόν με την Nord οι μεταφραστικές οδηγίες πρέπει να περιλαμβάνουν τα εξής:

1. Την επιδιωκόμενη/ες λειτουργία/ες του κειμένου
2. Τους αποδέκτες του κειμένου-στόχος
3. Το χρόνο και τον τόπο ανάγνωσης του κειμένου
4. Το μέσο με το οποίο θα μεταδοθεί το κείμενο
5. Και το κίνητρο για την παραγωγή ή ανάγνωση του κειμένου

Έτσι ο μεταφραστής είναι λιγότερο πιθανό να οδηγηθεί σε μεταφραστικά λάθη, εφόσον έχει μια ακριβή ιδέα για την κατάσταση για την οποία μεταφράζει το κείμενο. Διαφορετικά αν δεν γνωρίζει το κοινό στο οποίο απευθύνεται ή το σκοπό του κειμένου-στόχος έχει την τάση να μένει στις επιφανειακές δομές του κειμένου-πηγή καθώς φοβάται μήπως αποτύχει στο στόχο του.

Με βάση λοιπόν τις μεταφραστικές οδηγίες που έπρεπε να ακολουθήσω εγώ προκύπτουν τα εξής:

1. *Επιδιωκόμενη/ες λειτουργία/ες του κειμένου*: αναφορική (referential), εκφραστική (expressive) και ονοματική (appellative)

2. *Αποδέκτες του κειμένου-στόχου:* Επιστήμονες, ειδικοί, λόγιοι, μελετητές και γενικά όσοι ασχολούνται με τη μετάφραση όπως και οι σπουδαστές της μετάφρασης
3. *Χρόνος και τόπος ανάγνωσης του κειμένου:* Οποιαδήποτε χρονική στιγμή από το 2018 και μετά που συντάσσεται το κείμενο, και σε οποιοδήποτε μέρος που θα επιλέξει ο αποδέκτης να διαβάσει το κείμενο
4. *Μέσο με το οποίο θα μεταδοθεί το κείμενο:* Διαδίκτυο, είτε κάποιο επιστημονικό περιοδικό
5. *Κίνητρο για την παραγωγή ή ανάπτυξη του κειμένου:* Μέσα από την παρουσίαση της παγκοσμιοποίησης της βίας και του ρόλου που καλείται να επιτελέσει η μετάφραση στο πλαίσιο αυτό, στόχος είναι η ενημέρωση όσων ασχολούνται με την μετάφραση για την κατάσταση αυτή και η παροχή ορισμένων τρόπων διαχείρισης της μεταφραστικής διαδικασίας στα πλαίσια αυτά.

Σε αυτό το σημείο θα εξετάσω μία-μία τις μεταφραστικές οδηγίες. Λαμβάνοντας τες υπ' όψη και σε συνδυασμό με τα δεδομένα που προκύπτουν από το πρωτότυπο κείμενο, κατέληξα στο συμπέρασμα ότι το μετάφρασμά μου καλείται να επιτελέσει την ίδια λειτουργία με το πρωτότυπο. Σύμφωνα με την λειτουργική τυπολογία των μεταφράσεων από την Nord που διαχωρίζει τις μεταφράσεις σε *documentary* και *instrumental*, το κείμενο-στόχος συγκαταλέγεται στις *instrumental* μεταφράσεις. «Το αποτέλεσμα μιας τέτοιας μετάφρασης είναι ένα κείμενο το οποίο ίσως επιφέρει το ίδιο εύρος λειτουργιών όπως ένα πρωτότυπο κείμενο», αναφέρει η Nord. Στην δική μου περίπτωση όμως το μετάφρασμα επιφέρει τις ίδιες λειτουργίες με το πρωτότυπο γι' αυτό και κάνουμε λόγο για ομοιολειτουργική μετάφραση (*equifunctional translation*). Αυτού του είδους οι μεταφράσεις όπως και η δική μου ανταποκρίνονται σε αυτό που η Reiss ονομάζει «επικοινωνιακή μετάφραση» όπου οι αποδέκτες δεν πρέπει να αντιλαμβάνονται ότι διαβάζουν μια μετάφραση. Γι' αυτό το λόγο η μορφή αυτών των κειμένων προσαρμόζεται συνήθως στους κανόνες και τις συμβάσεις του πολιτισμού-στόχος.

Σκοπός της μετάφρασης μου λοιπόν είναι να επιτύχει τις ίδιες λειτουργίες με το κείμενο πηγή, οι οποίες είναι όπως ανέφερα παραπάνω η αναφορική, η εκφραστική και η ονοματική. Με τον όρο αναφορική λειτουργία η Nord κάνει λόγο για «την αναφορά στα αντικείμενα ή στα φαινόμενα του κόσμου ή ενός συγκεκριμένου κόσμου, ίσως και ενός φανταστικού. Εάν αυτό στο οποίο αναφερόμαστε είναι ένας γεγονός ή μια κατάσταση πραγμάτων άγνωστη στον αποδέκτη, η κειμενική λειτουργία μπορεί να συνίσταται στην ενημέρωση του αναγνώστη». Ακριβώς αυτή είναι και η περίπτωση με το δικό μου μετάφρασμα αλλά και με το κείμενο-πηγή. Και τα δυο επιτελούν αναφορική λειτουργία με σκοπό την ενημέρωση του αναγνώστη για θέματα γύρω από την μετάφραση του πολιτισμού σε μια εποχή πολιτικής βίας, τη δεοντολογία στη μετάφραση αλλά και την μετάφραση σε σχέση με την παγκοσμιοποίηση και την πολιτική βία. Πιο συγκεκριμένα στα αποσπάσματα που πρέπει να μεταφράσω ο συγγραφέας αναφέρει ότι στις μέρες μας δεν υπάρχουν ικανοποιητικά μοντέλα για τη μετάφραση του πολιτισμού, παραθέτει τα μοντέλα που υπάρχουν σήμερα, εξηγεί τους λόγους που τα θεωρεί προβληματικά στη μετάφραση του πολιτισμού και προτείνει την ανάπτυξη συγκεκριμένων μοντέλων. Ακόμα αναλύει τον ρόλο της δεοντολογίας στο επάγγελμα της μετάφρασης στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης και της πολιτικής βίας, τονίζει ότι η εκπαίδευση των

μεταφραστών πρέπει να αναθεωρηθεί και προτείνει τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι οι μεταφραστές πρέπει να λειτουργούν. Τέλος καταγράφει και την σχέση της μετάφρασης με την πολιτική βία και τον ρόλο της παγκοσμιοποίησης στα πλαίσια αυτά και αναφέρει τι πρέπει να κάνουν οι μεταφραστές για να κατανοήσουν τη σχέση αυτή. Πρέπει βέβαια να αναφερθεί ότι η αναφορική λειτουργία βασίζεται στην κατανόηση του κειμένου. Εάν οι αναγνώστες του κειμένου-πηγή και του κειμένου-στόχος δεν μοιράζονται τις ίδιες γνώσεις σχετικά με τα αναφερόμενα στοιχεία προκύπτει μεγάλο πρόβλημα το οποίο πρέπει ο μεταφραστής να χειριστεί με συγκεκριμένο τρόπο. Στην περίπτωση μου όμως δεν ισχύει κάτι τέτοιο καθώς οι αποδέκτες και των δύο κειμένων είναι ειδικοί της μετάφρασης ή έστω ασχολούνται με αυτήν ώστε να γνωρίζουν τους όρους που αναφέρονται στα κείμενα.

Το μετάφρασμά μου ωστόσο εμπεριέχει και την εκφραστική λειτουργία. Ακούγοντας αυτόν τον όρο ίσως κάποιος σκεφτεί ότι αυτή η λειτουργία περιορίζεται στον αισθητικό τομέα της μετάφρασης. Η Nord όμως χρησιμοποιεί αυτή τη λειτουργία με μία άλλη έννοια. Η λειτουργία αυτή αναφέρεται στην στάση που κρατάει ο πομπός στα αντικείμενα και φαινόμενα του κόσμου για τα οποία μιλάει. Έτσι τόσο στο κείμενο-πηγή όσο και στο κείμενο-στόχος παρατίθεται η άποψη του συγγραφέα πάνω στα ζητήματα της μετάφρασης στα πλαίσια ενός παγκοσμιοποιημένου κόσμου και πολιτικής βίας, δεν καταγράφονται απλώς τα γεγονότα αυτά. Ο συγγραφέας θεωρεί ότι το επάγγελμα του μεταφραστή πρέπει να αναπροσαρμοστεί στα καινούργια αυτά δεδομένα και να δημιουργηθούν νέα μεταφραστικά μοντέλα που να ανταποκρίνονται σ' αυτές τις νέες συνθήκες δίνοντας μεγάλη σημασία όμως στο ρόλο του μεταφραστή και ενισχύοντας τον. Απαραίτητη προϋπόθεση ωστόσο προκειμένου το μετάφρασμα να γίνει κατανοητό και αποδεκτό από το κοινό του πολιτισμού-στόχος, είναι ο πομπός και ο αποδέκτης να μοιράζονται το ίδιο σύστημα αξιών πάνω στο οποίο βασίζονται τα αναφερόμενα στοιχεία. Εάν όχι πρέπει ο μεταφραστής να ερμηνεύσει τα στοιχεία αυτά με βάση το σύστημα αξιών του πολιτισμού-πηγή, κάτι που δεν χρειάστηκε να γίνει στην περίπτωσή μου.

Επιπλέον, καθώς όπως αναφέρει και η Nord, ένα κείμενο δεν είναι σχεδόν ποτέ μονολειτουργικό, έμμεσα κάπως διακρίνεται στο κείμενο-πηγή και η ονοματική λειτουργία, η οποία φυσικά αποτυπώνεται και στο μετάφρασμά μου. Με την ονοματική λειτουργία οι συγγραφείς στοχεύουν στην ευαισθησία του αποδέκτη ή στην διάθεσή του να δράσει με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Για παράδειγμα αν σκοπός ενός συγγραφέα είναι να πείσει κάποιον να κάνει κάτι ή να μοιραστεί την ίδια άποψη με αυτόν, μπορεί να επικαλεστεί την ευαισθησία του ή τις κρυφές του επιθυμίες. Στο απόσπασμα λοιπόν που μετέφρασα οι συγγραφείς πιστεύουν τόσο πολύ ότι πρέπει να βρεθεί ένα νέο μεταφραστικό μοντέλο και να επαναπροσδιοριστεί τόσο η μεταφραστική εκπαίδευση όσο και ο ρόλος του συγγραφέα μέσα στην νέα αυτή τάξη πραγμάτων, που παραθέτουν πάρα πολλά επιχειρήματα αλλά και παραδείγματα και δίνουν την εντύπωση ότι ελπίζουν να επιφέρουν μέσα από το βιβλίο τους την αλλαγή αυτή που περιγράφουν. Πέρα λοιπόν από τον φανερό σκοπό της ενημέρωσης και της πρότασης λύσεων στο πρόβλημα αυτό, έμμεσα αποσκοπούν και στον προβληματισμό και την κινητοποίηση.

Θα περάσω τώρα στις υπόλοιπες μεταφραστικές οδηγίες. Όσον αφορά τους αποδέκτες τόσο του πρωτότυπου κειμένου όσο και της μετάφρασης υπάρχει ταύτιση,

γεγονός που δεν μου δημιουργεί κάποιο πρόβλημα όπως είναι προφανές. Ο χρόνος ανάγνωσης διαφέρει καθώς η συγκεκριμένη έκδοση δημοσιεύτηκε το 2009 ενώ το μετάφρασμα συντάσσεται το 2018. Ούτε και αυτό ωστόσο επιφέρει δυσχέρειες στο έργο μου καθώς τα θέματα που πραγματεύονται είναι επίκαιρα μέχρι και σήμερα. Επιπλέον το μέσο είναι διαφορετικό, καθώς το απόσπασμα που μεταφράζω είναι μέρος βιβλίου ενώ το μετάφρασμα προορίζεται για το διαδίκτυο είτε για κάποιο περιοδικό. Ούτε πάλι ωστόσο προκύπτει κάποιο πρόβλημα καθώς το ύφος παραμένει ίδιο και δεν θα δημοσιευτεί σε ένα οποιοδήποτε περιοδικό ή οποιαδήποτε ιστοσελίδα αλλά σε περιοδικά και ιστοσελίδες με επιστημονική-τεχνική θεματολογία. Τέλος ταύτιση υπάρχει και στο σκοπό παραγωγής των δυο κειμένων(ο οποίος έχει αναφερθεί εκτενώς πιο πάνω), απλά το πρωτότυπο αναφέρεται σε αγγλόφωνο κοινό ενώ το μετάφρασμα σε ελληνόφωνο.

Αφού λοιπόν τελείωσα με την ανάλυση του κειμένου-πηγή, κατανόησα τις μεταφραστικές οδηγίες και κατέληξα στις απαραίτητες μεταφραστικές επιλογές αναφορικά με το ύφος, τη λειτουργία, τους αποδέκτες κτλ, ξεκίνησα τη μεταφραστική διαδικασία. Άρχισα λοιπόν να μεταφράζω παράγραφο-παράγραφο, πρόταση-πρόταση, λέξη-λέξη γεγονός που δεν με βοήθησε ιδιαίτερα να επιτύχω ένα καλό μεταφραστικό αποτέλεσμα. Γενικώς εμείς οι σπουδαστές της μετάφρασης έχουμε την τάση να προσπαθούμε να μένουμε πιστοί στις δομές του κειμένου-πηγή, γεγονός που μας οδηγεί σε λάθη και καταλήγουμε να ξεχνάμε την λειτουργία που πρέπει να επιτελέσει το κείμενο ως σύνολο μέσα στην επικοινωνιακή του κατάσταση. Οδηγούμαστε σε επιλογές τις οποίες δεν μπορούμε πάντα δικαιολογήσουμε και που μπορεί να μην βγάζουν και κάποιο ιδιαίτερο νόημα. Σε μια δεύτερη ανάγνωση λοιπόν των όσων είχα μεταφράσει ορισμένα σημεία δεν έβγαζαν συγκεκριμένο νόημα ούτε είχαν ιδιαίτερη σχέση με τη γενικότερη λειτουργία του κειμένου. Οι λόγοι βέβαια γι' αυτό αρχικό λανθασμένο μεταφραστικό αποτέλεσμα δεν ήταν ότι εντόπιζα ιδιαίτερα δύσκολη ορολογία στο πρωτότυπο κείμενο. Φυσικά υπήρχαν και ορισμένοι όροι που με προβλημάτισαν αρκετά είτε λόγω της δυσκολίας στην εύρεση της απόδοσης είτε λόγω της ύπαρξης διαφορετικών αποδόσεων (π.χ. self-reflexivity, subject position, interface, inscribed, affiliation κτλ.), αλλά με τη βοήθεια των λεξικών, του διαδικτύου και της σωστής καθοδήγησης του καθηγητή μου κατάφερα να πάρω τις σωστές μεταφραστικές αποφάσεις.

Αυτό όμως στο οποίο δεν μπορεί κανένα λεξικό να βοηθήσει έναν μεταφραστή είναι να επιλύει τις δυσκολίες που προκύπτουν από ίσως τη λανθασμένη κατανόηση της λειτουργίας και του νοήματος του κειμένου-πηγή και την χρήση μη κατάλληλης μεταφραστικής μεθόδου. Στην δική μου περίπτωση λοιπόν υπήρχαν ορισμένα σημεία που ακριβώς επειδή τα απομόνωνα και δεν τα ενέτασσα στο γενικότερο νόημα δυσκολευόμουν να τα αποδώσω. Ένα χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα είναι η εξής περίοδος: « *In resistant post-colonial translations these motivations can cause cultural representations to become skewed in various ways that serve the interests of the colonized, but the dominance of one culture by another also motivates colonizers to manipulate representations of culture as well, illustrating that cultural*

representations can be utilized in constructions of the other for purposes pertaining to control and conflict». Εκτός του ότι η συγκεκριμένη περίοδος είναι πολύ μεγάλη και έπρεπε να κάνω διάφορες αλλαγές σε μορφολογικό και συντακτικό επίπεδο, οι δύο υπογραμμισμένες λέξεις μα ταλαιπώρησαν πολύ στην απόδοση για λόγους που προανέφερα.

Στο σημείο αυτό λοιπόν πήρα πάλι στα χέρια μου βιβλίο της Nord και εστίασα την προσοχή μου στο 4^ο κεφάλαιο και συγκεκριμένα στο σημείο που μιλάει για την αναγνώριση των μεταφραστικών προβλημάτων. “Τα μεταφραστικά προβλήματα θα παραμένουν πάντα προβλήματα, ακόμα και εάν ένας μεταφραστής έχει μάθει πώς να τα αντιμετωπίζει γρήγορα και αποτελεσματικά”, τονίζει η Nord. Διακρίνει λοιπόν αυτά τα μεταφραστικά προβλήματα που πάντα θα ταλαιπωρούν τους μεταφραστές στις εξής κατηγορίες: πραγματολογικά (pragmatic), πολιτισμικά (cultural), γλωσσολογικά (linguistic) και στα προβλήματα που συνδέονται με το κείμενο (text-specific). Εφόσον κατανόησα αυτές τις κατηγορίες των προβλημάτων και εμπέδωσα το γεγονός ότι μια μετάφραση πρόταση-πρόταση, φράση-φράση και λέξη-λέξη μόνο σε μια πρόχειρη μετάφραση μπορεί να οδηγήσει, όπως τονίζει η Nord, διάβασα ξανά το κείμενό μου. Να προσθέσω βέβαια εδώ πως αυτό δεν είναι απόλυτο και μάλιστα και η ίδια αναφέρει ότι ίσως και σε ορισμένες περιπτώσεις να είναι και απαραίτητος αυτός ο τρόπος μετάφρασης. Έτσι λοιπόν αυτή τη φορά εστίασα την προσοχή μου στο κείμενο ως σύνολο και στο γενικότερο του νόημα και όχι σε κάθε πρόταση ή φράση ξεχωριστά. Η αλήθεια είναι πως μετά από αυτόν τον τρόπο προσέγγισης του κειμένου κατάφερα να επιλύσω τις όποιες δυσκολίες είχα συναντήσει και να καταλήξω σε ένα σωστό μεταφραστικό αποτέλεσμα. Θεωρώ απαραίτητο βέβαια να διευκρινίσω ότι λέγοντας σωστό μεταφραστικό αποτέλεσμα εννοώ ότι η μετάφρασή μου ανταποκρίνεται πλήρως στη λειτουργία και στο σκοπό που μου είχε οριστεί στο πλαίσιο των μεταφραστικών οδηγιών. Διότι αν μια μετάφραση αποκλίνει από το σκοπό τον οποίο καλείται να επιτελέσει, η μετάφραση θεωρείται ότι έχει αποτύχει.

Ας δούμε λίγο τώρα όμως μία-μία τις κατηγορίες των προβλημάτων που αναφέρει η Nord καθώς και ποιες από αυτές συνάντησα και εγώ και έπρεπε να αντιμετωπίσω. «Όλες οι μεταφραστικές διαδικασίες μεσολαβούν μεταξύ των καταστάσεων του κειμένου-πηγή και του κειμένου-στόχος. Τα πραγματολογικά μεταφραστικά προβλήματα προκύπτουν από τις διαφορές ανάμεσα σε αυτές τις καταστάσεις και μπορούμε να τα αναγνωρίσουμε ελέγχοντας τους εξωκειμενικούς παράγοντες (τον πομπό, το δέκτη, το μέσο, τον τόπο, τον χρόνο, το κίνητρο και την κειμενική λειτουργία)». Θεωρούνται τα πιο σημαντικά προβλήματα που μπορεί να εμφανιστούν στη μεταφραστική διαδικασία και εάν δεν αντιμετωπιστούν σωστά μπορεί να έχουν σημαντικές συνέπειες, μέχρι και την μεταφορά λανθασμένου μηνύματος στον αποδέκτη. Με βάση όλα όσα ανέφερα παραπάνω είναι προφανές ότι δεν αντιμετώπισα κάποιο σοβαρό πραγματολογικό πρόβλημα στη μεταφραστική διαδικασία. Ένα κομμάτι όμως που με προβλημάτισε ήταν τα κύρια ονόματα, τα οποία αποτελούνται από τα ανθρωπωνύμια, τα τοπωνύμια, τα ακρωνύμια και τους τίτλους έργων. Για τη μετάφραση των ανθρωπωνυμίων προτίμησα να διατηρήσω τα

ονόματα με τους λατινικούς χαρακτήρες, καθώς είναι ονόματα τα οποία δεν είναι ιδιαίτερα γνωστά στην Ελλάδα και δεν έχουν μεταφραστεί με κάποιο συγκεκριμένο τρόπο στο παρελθόν (π.χ. Lawrence Venuti, Sherry Simon, David Katan, Basil Hatim κτλ.). Ύστερα σκέφτηκα επιπρόσθετα ότι τα ονόματα τα οποία αναγράφονται με λατινικούς χαρακτήρες σε άλλες πηγές και βιβλιογραφίες είναι προτιμότερο να τα διατηρούμε ως έχουν. Για τα τοπωνύμια (π.χ. San Francisco= Σαν Φρανσίσκο, New York City=Νέα Υόρκη, Florida=Φλόριντα κτλ) χρησιμοποίησα την μέθοδο της μεταγραφής, τη γραφή δηλαδή σε διαφορετικό αλφάβητο ή τη προσαρμογή σε φωνολογικό επίπεδο, συλλαβικό, κτλ και για το μοναδικό ακρωνύμιο (ECOS) και τον τίτλο έργου (Enlarging Translation, Empowering Translators) την μέθοδο της αντιγραφής, της αυτούσιας δηλαδή μεταφοράς στο κείμενο-στόχος, διότι δεν βρήκα αντίστοιχη μετάφραση στα ελληνικά σε καμία πηγή.

Όσον αφορά τα πολιτισμικά προβλήματα, τα οποία προκύπτουν από τις διαφορετικές συμβάσεις και κανόνες που καθορίζουν τη λεκτική και μη συμπεριφορά ανάμεσα στους δυο εμπλεκόμενους πολιτισμούς, ούτε σε αυτήν την περίπτωση υπήρξε κάποια ιδιαίτερη δυσκολία. Το κείμενο δεν εμπεριείχε πολιτισμικά στοιχεία τα οποία να είναι ξένα στο πολιτισμό-στόχο, στο ελληνικό κοινό δηλαδή και να χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισής. Δεν υπήρχαν π.χ. συνθήματα, εκφράσεις ή στοιχεία όπως ο διαφορετικός τρόπος αρίθμησης ή μέτρησης που υπάρχουν σε άλλους πολιτισμούς που να πρέπει να προσαρμοστούν στη γλώσσα-στόχο. Το μοναδικό στοιχείο που εντόπισα είναι κάποιοι ιδιωματισμοί τους οποίους τους προσάρμοσα στα μέτρα της ελληνικής γλώσσας:

- “..., all remain to be seen.”
«..., μένει να το δούμε.»
- “They themselves have the final say.”
«Οι ίδιοι έχουν τον τελικό λόγο.»
- “...and it goes without saying that such problems...”
«...και είναι αυτονόητο ότι τέτοια προβλήματα...»

Στα γλωσσολογικά προβλήματα, που προκύπτουν από τις δομικές διαφορές στο λεξιλόγιο, το συντακτικό και τα προσωδιακά χαρακτηριστικά των δύο γλωσσών υπήρξαν αρκετά θέματα, τα οποία όμως τα αντιμετώπισα με τον καλύτερο δυνατό τρόπο ώστε να μην αλλοιώνουν το νόημα του κειμένου. Ορισμένα παραδείγματα είναι τα εξής:

- “...providing a framework for decision-making about the surface manifestations of culture that mark the source text...”

«...παρέχει ένα γενικό πλαίσιο για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τις επιφανειακές εκδηλώσεις του πολιτισμού που επισημαίνονται στο κείμενο πηγή,...»
[μετατροπή ενεργητικής φωνής σε παθητική]

- “The nature of culture itself must be problematized ...”

«Ο προβληματισμός για τη φύση του ίδιου του πολιτισμού ...»
[μετατροπή ρήματος σε ουσιαστικό]

- the extent to which participants are unconscious ...”

«...τον βαθμό στον οποίο οι συμμετέχοντες δεν έχουν συνείδηση ...»
[μετατροπή επιθέτου σε ουσιαστικό]

- “In resistant post-colonial translations...”

«Σε αντιστασιακές μετα-αποικιοκρατικές μεταφράσεις ...»
[σύνθεμα]

- “There cannot be ethical cultural interface...”

«Δεν μπορεί να υπάρξει ηθική πολιτισμική επικοινωνία
[λέξη-δάνειο]

Ολοκληρώνω τις κατηγορίες προβλημάτων με εκείνα που συνδέονται με το κείμενο (text-specific), τα οποία μπορεί να αφορούν διάφορα σχήματα λόγου, νεολογισμούς ή λογοπαίγνια και τα οποία πρέπει ο μεταφραστής να τα αντιμετωπίσει κατάλληλα ανάλογα με την περίπτωση. Το είδος του κειμένου μου είναι συμβατικό και γι’ αυτό το λόγο δεν συνάντησα τέτοιας μορφής προβλήματα.

Συνοψίζοντας, στην περίπτωση της παρούσας πτυχιακής δεν θα μπορούσα να μην έχω επιλέξει τη συγκεκριμένη μεθοδολογία του λειτουργισμού, γεγονός που το κατάλαβα στην πράξη καθώς η επιλογή μου να μεταφράσω λέξη-λέξη ή φράση-φράση δεν με βοήθησε να επιτύχω το θεμιτό αποτέλεσμα. Διαβάζοντας αλλά και αναλύοντας το κείμενο και κατανοώντας την μεταφραστική διαδικασία που προτείνει η Nord, αντιμετώπισα τις όποιες δυσκολίες προέκυψαν κατά την διάρκεια της μετάφρασης. Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι η Nord με το έργο της αυτό θεωρείται

ηγετική φιγούρα στην προσπάθεια που καταβάλλουν όλοι οι εκπρόσωποι του λειτουργισμού να απελευθερώσουν τους μεταφραστές από τη δουλεία του κειμένου πηγή, βλέποντας τη μετάφραση ως μια νέα δυναμική επικοινωνιακά πράξη με σεβασμό πάντα στον πελάτη και στο αναγνωστικό κοινό.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Christiane Nord, Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained, 1st edition, Routledge May 15, 1997
- Andrew Chesterman, Memes of translation, The Spread Of Ideas In Translation Theory, University of Helsinki, John Benjamins B.V. 1997

ΕΝΤΥΠΑ ΛΕΞΙΚΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΑ

- Τεγόπουλος-Φυτράκης, Μείζον Ελληνικό Λεξικό, Έκτη Έκδοση 2007, Εκδόσεις Αρμονία

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΑ

- Oxford English-Greek Learner's Dictionary, D N Stavropoulos & A S Hornby, Revised edition, Oxford University Press 2008
- Oxford Greek-English Learner's Dictionary, D N Stavropoulos, Revised Edition, Oxford University Press 2008

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

- Portal for the Greek language: www.greek-language.gr
- Globse, the multilingual online dictionary: «www.globse.com»
- Wordreference: «www.wordreference.com»
- Merriam-Webster: «www.merriam-webster.com»
- IATE, InterActive Terminology for Europe: «<http://iate.europa.eu/SearchByQuery.do>»

